

FACULTAD DE TEOLOGÍA
SAN VICENTE FERRER

ANALES VALENTINOS

REVISTA DE FILOSOFÍA Y TEOLOGÍA
Nueva Serie   2021   Año VIII / N° 15
ÍNDICE

M ^a Milagros Cárcel Ortí La Archidiócesis de Valencia en 1922. Relación del Cardenal Reig en su visita <i>ad limina</i>	1
Mateo Blanco Cotano – Jesús Plano García Juan de Ribera, Obispo de Badajoz, en el Concilio Provincial Compostelano de 1565	61
Alfonso Esponera Cerdán Significativas presencias de Savonarola en la Valencia del XVIII y XX	117
Jesús Girón Izquierdo La Iglesia se reúne convocada por la Palabra de Dios. El recorrido del Santo Cáliz hasta su llegada a Valencia	143
Vicente Botella Cubells Inscritos en el régimen de la mediación: presencia, palabra y sacramentalidad. Reflexión a propósito de Lc 7,1-10	159
Fernando Chica Arellano La pandemia y la lucha contra el hambre. Rediseñar la acción de apoyo a los más pobres	177
Pascal Nizeyimana – Justo Aznar Luca Magisterio de la Iglesia Católica en Ruanda sobre la regulación de la fertilidad humana	203
Enrique Orquín Fayos Acompañamiento espiritual durante y después de un proceso de nulidad matrimonial canónica	215
Pedro Ruz Delgado Monumento urbano al Arzobispo Olaechea (Valencia, 1978). El agradecimiento hecho arte en bronce	237
Recensiones	253
Publicaciones recibidas	273

LA ARCHIDIÓCESIS DE VALENCIA EN 1922. RELACIÓN DEL CARDENAL REIG EN SU VISITA *AD LIMINA*

M^a. Milagros Cárcel Ortí*

RESUMEN

Edición íntegra de la relación que con motivo de la visita *ad limina* envió en 1922 el cardenal Enrique Reig y Casanova cuando era Arzobispo de Valencia. Se incluyen también otros documentos que acompañan a la relación, como son la carta al Cardenal Secretario de la S. Congregación Consistorial y la fe de la visita realizada personalmente a las basílicas de San Pedro en el Vaticano y San Pablo Extramuros el 7 de mayo de 1920 cuando asistió en Roma a la solemne canonización de los beatos Gabriel de la Dolorosa, Margarita María de Alacoque y Juana de Arco por Benedicto XV.

PALABRAS CLAVE

Cardenal Reig, Archidiócesis Valencia s. XX, Visita *ad limina*.

ABSTRACT

Complete edition of the report sent in 1922 by Cardinal Enrique Reig y Casanova when he was Archbishop of Valencia on the occasion of the *ad limina* visit. Other documents that accompany the list are also included, such as the letter to the Cardinal Secretary of the Holy Consistorial Congregation and the certificate of the visit made personally to the basilicas of Saint Peter in the Vatican and Saint Paul *Extramuros* on May 7, 1920 when he attended the solemn canonization of Blessed Gabriel de la Dolorosa, Margarita María de Alacoque and Juana de Arco by Benedict XV in Rome.

KEYWORDS

Cardinal Reig, Archdiocese of Valencia 20th century, Visit *ad limina*.

INTRODUCCIÓN

Después de haber publicado las relaciones *ad limina* de las dos primeras décadas del siglo XX (años 1909 y 1917)¹ damos a conocer ahora la que el cardenal Reig presentó en Roma en 1922 siendo Arzobispo de Valencia² y en el primer año del pontificado de Pío XI (1922-1939).

---

* Doctora en Filosofía y Letras. Universitat de València. Valencia (España).

¹ M^a.M. CÁRCEL ORTÍ, "Relaciones de visitas "ad limina"...", 479-560. Este trabajo es continuación de la obra en tres volúmenes M^a.M. CÁRCEL ORTÍ (edición, estudio diplomático y demográfico, notas e índices), *Relaciones sobre el estado de las diócesis valencianas*.

² Enrique Reig Casanova (Valencia, 20-I-1859 – Toledo, 25-VIII-1927) fue Obispo de Barcelona (1914-1920), Arzobispo de Valencia (1920-1922) y Arzobispo de Toledo (1922-1927), fue creado

Reig fue destinado el 22 de abril de 1920 a la sede metropolitana de Valencia, vacante por fallecimiento del arzobispo Salvador y Barrera. Su traslado se debió al deseo personal de Alfonso XIII para premiarle la actividad desarrollada en Barcelona en defensa de la unidad nacional y contra el catalanismo, ya que tuvo que hacer frente a los violentos ataques de una gran parte de los catalanistas más radicales.

El 24 de junio tomó posesión del arzobispado en la persona del canónigo arcipreste Mariano Herrera, y el 27 sucesivo hizo la entrada solemne en la ciudad, en medio de un gran entusiasmo popular por ser Reig el primer valenciano que llegaba a regir la sede valentina desde 1813, en que la dejó vacante por defunción el valenciano arzobispo Company y Soler.

Posesionado de la sede, inició una intensa actividad con la pluma y la palabra, pues constantemente escribía o amonestaba en cumplimiento de su misión, prestando especial atención a lo social, porque dijo en su carta pastoral de saludo estar convencido de que antes que económica, era la que se debatía cuestión moral y religiosa; y en su primera circular dirigida al clero dictó normas para regular las intervenciones de los sacerdotes en las obras sociales y fijando las condiciones a que éstas habían de someterse. Suspendió la provisión de todo beneficio vacante en las parroquias, al objeto de aumentar los mezquinos emolumentos de los beneficiados mediante la reducción de su número. Promovió la renovación espiritual e intelectual del clero secular y regular y celebró en 1921 un concurso general para la provisión de parroquias

Fue también muy sensible a los problemas sociales y promovió los sindicatos confesionales, los círculos obreros y las cooperativas agrícolas, que en Valencia tenían una larga tradición, iniciada en el último tercio del siglo XIX, gracias a la labor del jesuita castellanense Antonio Vicent (Castellón 1837-Valencia 1912), que convirtió el Colegio de San José en el centro de sus actividades de investigación, docencia y acción

---

Cardenal del título de San Pedro in Montorio en 1922. Sobre su persona y actividad pastoral pueden verse: *Guía Eclesiástica de la diócesis de Valencia 1921 y 1922*; "Necrología del Cardenal Reig", 193-200; E. OLMOS CANALDA, *Los prelados valentinos*, 372-381; Á. FERNÁNDEZ COLLADO, *Los Arzobispos de Toledo...*, 316-321; M.A. DIONISIO VIVAS, "El cardenal Reig...", 1-55; *El Cardenal Reig i Casanova i Agullent*; E. CASANOVA HERRERO (ed.), *El Cardenal Reig i Casanova...*; J. LEBLANC, *D'Agagianian à Wyszynski*, 599-600; V. CÁRCEL ORTÍ, *Historia de la Iglesia en Valencia*, 715-716 y 746-771; ID., *Historia de las tres diócesis valencianas*, 504-506; ID., "Nombramientos de obispos...", 235-423; ID., "Benedicto XV y los obispos españoles", 291-338; ID., "Iglesia y Estado durante...", 209-248; ID., "Los últimos obispos...", 31-484; ID., "Los cardenales Reig y Benlloch", 257-362; ID., "Reig Casanova, Enrique", 72-74.

social, y de varios seculares que colaboraron con él. En años muy difíciles para éstos por la lucha abierta que contra ellos promovieron los sindicatos de ideología marxista, dirigidos por los socialistas y comunistas, defendió la doctrina social de la Iglesia, según los principios establecidos por León XIII en la encíclica *Rerum Novarum* de 1891. Y para afianzar y consolidar las organizaciones sindicales diocesanas celebró en 1923 una asamblea sacerdotal de consiliarios y directores de obras sociales. Para esta tarea contó con la colaboración de sacerdotes diocesanos, que llevaban ya mucho tiempo entregados a la promoción de los obreros mediante la fundación de Círculos Católicos y Sindicatos obreros y agrarios.

El pontificado del cardenal Reig fue muy breve, pues apenas estuvo en Valencia tres años, ya que el 11 de diciembre de 1922 fue creado Cardenal del título de San Pedro in Montorio y tres días más tarde nombrado Arzobispo de Toledo, aunque permaneció en Valencia seis meses para asistir a uno de los acontecimientos más destacados de nuestra historia religiosa: la Coronación Pontificia de la Virgen de los Desamparados, celebrada el 12 de mayo de 1923.

1. RELACIONES *AD LIMINA*

En 2010, en el prólogo que escribí al libro de María Iranzu Rico³ presenté las publicaciones sobre la visita *ad limina* en los últimos treinta años en España. Ahora ofrezco las publicaciones aparecidas desde esa fecha hasta la actualidad y otras que pude localizar posteriormente. A través de ellas se observa la diferente metodología empleada por los autores, bien al tratar varias visitas de un obispo (diócesis de Lérida,⁴ Pamplona,⁵ Solsona,⁶ Tarragona⁷), de varios obispos (Jaén⁸) o sólo una visita (Ciudad Rodrigo,⁹ Toledo¹⁰), bien las que muestran la edición completa de las relaciones enviadas por los obispos de una diócesis desde finales del

³ M.I. RICO ARRASTIA, *La Diócesis de Pamplona en 1734...*

⁴ R. LAZCANO GONZÁLEZ, "Las visitas "ad limina"...", 215-224.

⁵ M.I. RICO ARRASTIA, "El control de la diócesis...", 685-694.

⁶ R. LAZCANO GONZÁLEZ, "Informes de las visitas...", 125-135.

⁷ R. LAZCANO GONZÁLEZ, "Información de las visitas...", 183-198.

⁸ F.J. MARTÍNEZ ROJAS – E. MEDINA RINCÓN, "Las visitas Ad Limina...", 945-956.

⁹ J. GARCÍA SÁNCHEZ, "La diócesis civitatense...", 149-214.

¹⁰ Á. FERNÁNDEZ COLLADO, "La Diócesis de Toledo...", 115-128.

siglo XVI hasta bien entrado el siglo XX (Islas Baleares,¹¹ Mondoñedo,¹² Orense,¹³ Pamplona,¹⁴ Santiago de Compostela,¹⁵ Toledo¹⁶). En otras, sus autores se sirven de los datos que ofrecen las relaciones para diversos trabajos de investigación (diócesis catalanas,¹⁷ Cartagena,¹⁸ Granada,¹⁹ Mallorca,²⁰ Pamplona,²¹ Valladolid²²). En cuanto a las diócesis de fuera de España cabe destacar la obra en dos volúmenes para la diócesis portuguesa de Braga,²³ algunos trabajos de las diócesis de Italia,²⁴ Polonia,²⁵ Republica Checa,²⁶ de las provincias eclesiásticas de Guatemala y Santa Fe en América Latina²⁷ y del Patriarcado Latino de Jerusalén.²⁸

El dicasterio competente para examinar las relaciones es la Sagrada Congregación Consistorial (actualmente llamada Congregación para los Obispos), que recibió esta competencia tras la reforma de la Curia Romana, hecha en 1908 por Pío X (1903-1914), con la Constitución Apostólica *Sapienti Consilio*. Hasta entonces y desde los tiempos de Sixto V (1585-1590) que, en su constitución *Romanus Pontifex* (1585), reguló la visita *ad limina*,²⁹ la congregación competente era la del Concilio. Con el decreto

¹¹ J. AMENGUAL I BATLE, *Visitas ad limina de los obispados de Baleares...*

¹² S.L. PÉREZ LÓPEZ, *La diócesis de Mondoñedo...*

¹³ J.R. HERNÁNDEZ FIGUEIREDO, *Las "relaciones ad limina" de los obispos...*

¹⁴ M.I. RICO ARRASTIA, *Las visitas ad limina de la diócesis...*

¹⁵ J.R. HERNÁNDEZ FIGUEIREDO, "Las "relaciones ad limina" de los arzobispos...", 561-839.

¹⁶ Á. FERNÁNDEZ COLLADO, *Los "informes de visita ad limina"...*

¹⁷ A. MOLINER I PRADA, "La secularización en Cataluña...", 305-319.

¹⁸ M.A. GARCÍA OLMO – A. IRIGOYEN LÓPEZ – J.J. GARCÍA HOURCADE, "La Diócesis de Cartagena...", 205-222; ID., "La provincia de Albacete...", 145-165; ID., "Noticias sobre la religiosidad...", 105-119; A. IRIGOYEN LÓPEZ, "Iglesia y sociedad...", 415-428; A. IRIGOYEN LÓPEZ – J.J. GARCÍA HOURCADE, "Los hospitales de la Diócesis...", 91-103; ID., "Las visitas "ad limina"...", 57-64.

¹⁹ C. de MIGUEL MORA, "Salud y asistencia social...", 113-130.

²⁰ J. AMENGUAL I BATLE, "Vers uns plantejament...", 71-92; ID. "Vers una ambientació...", 23-48.

²¹ M.I. RICO ARRASTIA, "'Iter" procedimental...", 495-530.

²² E. BERZAL DE LA ROSA, "Religiosidad, estado moral...", 59-64.

²³ A.F.S. NEIVA SOARES, *Relatorios das visitas...*

²⁴ L. BILLANOVICH, "Le relations ad limina...", 7-14; M. CASSESE, "Trieste multietnica vista...", 39-64; G. D'ANGELO – G. SORRENTINO, "La diocesi di Lettere...", 229-268; E. GABRIELI, "La visita ad limina e il fondo...", 219-225; M. TABANELLI, "Unica, alta et oblonga...", 27-34.

²⁵ J. KOPIEC, "Zaslugi Piastów dla Kosciola...", 129-133.

²⁶ M. MARÍKOVÁ, "Ad limina apostolorum...", 189-203; T. PETRÁČEK, "Hradectí biskupové...", 41-52.

²⁷ M. CAMUS IBACACHE, "La práctica de la Visita ad limina Apostolorum", 613-628.

²⁸ D. MELI, "Tre relazioni "ad Limina" sul...", 187-254.

²⁹ Un estudio histórico-jurídico de esta institución puede verse en V. CÁRCEL ORTÍ, "La visita "ad limina apostolorum Petri et Pauli"", 101-132; ID., "Legislación vigente...", 99-13.

A remotissima Ecclesiae aetate con el anejo *Ordo servandus in relatione de statu ecclesiarum*³⁰ del 31 de diciembre de 1909 la mencionada Congregación impartió una nueva normativa a la que tuvieron que atenerse, a partir de entonces, todos los obispos del mundo a la hora de redactar el informe sobre el estado de sus respectivas diócesis. Los antiguos cuatrienios fueron sustituidos por quinquenios. Las iglesias se dividieron en cinco grupos; España estaba en el segundo y a los obispos españoles les correspondían habitualmente los años terminados en 2 y en 7. Como según el cálculo tradicional el último cuatrienio, que era el 81º, se había cumplido en 1909, se les dispensó de volver a hacerlo en el año 1912 –año en el que empezaban a computarse los nuevos quinquenios– y se saltó hasta el año 1917.

La periodicidad de las visitas no se vio afectada por este cambio, pero sí el contenido de las relaciones, de forma que los antiguos 9 capítulos pasaron a ser, según el *Ordo*, 16 desdoblados en 150 cuestiones.³¹ El cuestionario se basaba en el de 1725 al que se le añadieron cuatro epígrafes relativos a la formación y educación de la juventud, a asociaciones piadosas y cofradías, a legados píos y limosnas y a la edición de libros y periódicos.

Cuando se promulgó el Código de Derecho Canónico en 1917 hubo que adaptar el cuestionario a la nueva legislación. Entre las obligaciones del obispo está el cumplimiento de la visita *ad limina* en los c. 340-342. En 1918 la S.C. Consistorial promulgó el nuevo cuestionario,³² que consta de 12 capítulos distribuidos en 100 cuestiones. Este cuestionario sirvió para la relación del cardenal Reig que ahora editamos.

Con la celebración del Vaticano II y el nuevo Código de 1983 cambió de nuevo la legislación relativa a la visita *ad limina* y consiguiente relación descriptiva de la diócesis.

2. CONTENIDO DE LA RELACIÓN *AD LIMINA*

El cumplimiento de esta visita *ad limina* lo constituyen cuatro documentos, todos escritos en latín y conservados en el Archivo Apostó-

³⁰ *Bullarium Romanum*, VIII, Turín 1863, 641-645.

³¹ AAS 2 (1910) 17-34.

³² AAS 10 (1918) 487-503.

lico Vaticano,³³ *Congr. Concist. Relat. Dioec. Valentin.* 904. 1922. Los dos primeros documentos son la fe de la visita que el cardenal Reig realizó personalmente el 7 de mayo de 1920 a las basílicas de San Pedro y San Pablo Extramuros, como se hacía desde el inicio de esta institución y se continúa haciendo.³⁴ Como explica el cardenal Reig en la carta enviada al cardenal Secretario de la S. Congregación Consistorial, que es el cuarto documento, ya cumplió con la visita dos años antes, cuando asistió en Roma el 13 de mayo de 1920 a la solemne canonización de los beatos Gabriel de la Dolorosa, Margarita María de Alacoque y Juana de Arco por el Papa Benedicto XV. El cuarto documento es el propio informe.

En el primer capítulo, de contenido estadístico, se destaca que la diócesis comprende toda la provincia de Valencia, gran parte de Alicante y 24 pueblos de Castellón. La diócesis cuenta con unos 113.000 habitantes y 370 pueblos, entre los que destacan 16 ciudades: Valencia, Alcoy, Castalla, Jijona, Gandia, Denia, Liria, Játiva, Alcira, Sagunto, Sueca, Cullera, Carcagente, Oliva, Torrente y Onteniente. Hay 1.356 sacerdotes seculares, 81 clérigos y 373 seminaristas. La diócesis está dividida en cinco vicariatos foráneos o arciprestazgos; tiene 337 parroquias, de las cuales, la mayor es Santa María de Alcoy con 22.342 feligreses y la menor, Sempere, con 123 parroquianos; entre ellas, 86 son iglesias filiales. En cuanto a las órdenes religiosas, trece corresponden a congregaciones masculinas, con 35 casas, y 43 a congregaciones femeninas, con 208 casas.

Cuadro 1. *Órdenes, congregaciones e institutos de religiosos en la diócesis de Valencia en 1922*

<i>Órdenes o congregaciones</i>	<i>Casas</i>	<i>Número de sacerdotes</i>
<i>Órdenes mendicantes</i>		
Dominicos	1	13
Franciscanos	9	94
Capuchinos	4	29
Carmelitas descalzos	1	14

³³ La anterior denominación de “Archivo Secreto Vaticano” se mantuvo hasta el 20 de octubre de 2019 cuando el papa Francisco con la carta apostólica en forma de motu proprio *La experiencia histórica* modificó el antiguo nombre.

³⁴ Entre los días 10 y 15 de enero de 2022 los obispos de las provincias eclesiásticas de Tarragona, Barcelona y Valencia (integrada por las tres diócesis de la Comunidad Valenciana (Orihuela-Alicante, Segorbe-Castellón y Valencia) y las tres de las Islas Baleares (Mallorca, Menorca e Ibiza) realizaron la visita *ad limina apostolorum*.

<i>Órdenes o congregaciones</i>	<i>Casas</i>	<i>Número de sacerdotes</i>
<i>Clérigos regulares</i>		
Jesuitas	4	56
Escolapios	6	66
<i>Congregaciones</i>		
Redentoristas	1	5
Mercederios	1	4
Camilos	1	5
Salesianos	1	16
Hermanos de S. Juan de Dios	1	-- ³⁵
<i>Institutos</i>		
Terciarios capuchinos	2	2
Maristas	3	-- ³⁶
<i>Total</i>	35	310

Cuadro 2. *Órdenes, congregaciones e institutos de religiosas en la diócesis de Valencia en 1922*

<i>Órdenes o congregaciones</i>	<i>Casas</i>
Agustinas	13
Capuchinas	2
Carmelitas calzadas	2
Carmelitas descalzas	2
Franciscanas Clarisas	9
Justinianas Canonisas Regulares	1
Salesas	1
Servitas	2
<i>Congregaciones e Institutos</i>	
Adoratrices de la Sma. Eucaristía	1
Benedictinas de la Enseñanza	1
Carmelitas de la Caridad	11
Concepcionistas de la Sgda. Familia	5
Damas Catequistas	1
Esclavas de María Inmaculada	4

³⁵ Sin sacerdotes.

³⁶ Sin sacerdotes.

<i>Órdenes o congregaciones</i>	<i>Casas</i>
Esclavas del Sgdo. Corazón de Jesús	2
Escolapias	2
Hermanas de la Caridad de Sta. Ana	4
Hermanas de la Doctrina Cristiana	12
Hermanas de la Esperanza	1
Hermanas de Jesus y María	1
Hermanas de la Pureza de María	4
Hermanas de la Visitación y San Miguel Arcángel	1
Hermanitas de los Ancianos Desamparados	15
Hijas de la Caridad de S. Vicente de Paul	34
Hijas de Cristo Rey	1
Madres de los Desamparados	2
Oblatas del Smo. Redentor	3
Obreras del Divino Maestro (Ave Marianas)	1
Religiosas de María Inmaculada (del Servicio Doméstico)	1
Religiosas de Maria Reparadora	1
Religiosas de la Sgda. Familia de Burdeos (de Loreto)	1
Religiosas del Sgdo. Corazón de Jesús	1
Salesianas del Corazón de Jesús	6
Salesianas (de Don Bosco)	1
Siervas de Maria Ministras de los enfermos	2
Sociedad de Sta. Teresa de Jesús	1
Terciarias Capuchinas	9
Terciarias Dominicanas	6
Terciarias Franciscanas	23
Terciarias Mercedesias	3
Terciarias Trinitarias Descalzas	11
Ursulinas de Jesús	1
<i>Total: 3.165 religiosas</i>	209

Sobre la administración de bienes temporales que se trata en el segundo capítulo, se mencionan tres negocios realizados: la enajenación de unas tierras que no producían nada, pertenecientes a un beneficio fundado en Benigánim, de cuya venta se obtuvieron 4.000 pts.; la venta de unos campos de la capellanía de Ntra.Sra. de la Esperanza constituida

en la parroquia de Onteniente, de la que se obtuvieron 30.500 pts.; y la cesión hecha por el párroco de Cofrentes al cabildo municipal de una pequeña parte de la casa rectoral que amenazaba ruina con obligación de edificar una nueva, entregándole al párroco 2.000 pts.

En el capítulo tercero se aborda el tema de la fe católica, mayoritaria en los pueblos de la diócesis, aunque en no pocos existe una indiferencia religiosa extendiéndose, además, sobre todo en la capital, los errores del protestantismo en sus tres sectas –evangélica, adventista y swedenborgiana–, el espiritismo y la teosofía, a causa fundamentalmente de la emigración de familias a Francia, África y América y la vuelta a sus lugares de origen infectados por estos errores. Sobre el culto divino se lamenta el prelado del estado material de muchas iglesias a las que resulta insuficiente la asignación del Gobierno para atender sus reparaciones, por lo que los rectores, sobre todo de lugares pequeños, recurren a su ayuda.

En el cuarto capítulo relativo al Ordinario expone el prelado que nunca prolonga sus vacaciones de verano más de mes y medio, que las pasa en un balneario de aguas medicinales. A lo largo de los dos años completos que lleva en la diócesis ha promovido a las órdenes 124 candidatos, entre ellos 42 presbíteros para el servicio de la diócesis, número que siempre resulta inferior para las necesidades de la misma. Ha realizado la visita pastoral a 117 parroquias y administrado la confirmación a 65.527 fieles. Con el consenso de sus sufragáneos, es su deseo convocar concilio provincial para noviembre de 1923.

La organización de la Curia diocesana queda bien expuesta en el capítulo quinto mencionando las personas que trabajan en ella y los cargos que ejercen. También se indica que anualmente ingresa por las tasas cerca de 20.000 pts. con las que se pagan los salarios y se adquiere lo necesario para el servicio de la misma.

En el capítulo sexto, tras la nómina de profesores de la Universidad Pontificia, de los que indica los grados que tienen y las materias que imparten, pasa a hablar del Seminario, en el que hay 454 alumnos, de los que 129 son internos, 95 pagan la pensión íntegra, 9 no pagan la pensión, 4 pagan media pensión y 21 son fámulos; en el Colegio Mayor de la Presentación hay 18 internos; 11 en el Colegio del Corpus Christi y 225 en el colegio de vocaciones eclesiásticas, de los cuales 54 son alumnos externos y 17 son oyentes. El seminario, situado en la calle Trinitarios, es espacioso, cuenta con todos los servicios y puede albergar 210 alumnos internos. El prelado lamenta que no haya un jardín para el esparcimiento

de los seminaristas. Sus rentas son aproximadamente 130.000 pts. y los gastos mucho más.

El clero en general cumple con sus obligaciones y deberes y observan lo mandado en los correspondientes cánones, como puede leerse en el capítulo séptimo. Aunque no existe una residencia especial para los sacerdotes ancianos y enfermos, el monte de piedad de los clérigos les proporciona ayuda suficiente. Ha elevado la tasa de las misas de dos a tres pesetas. Hay tres casas para realizar ejercicios espirituales, la Inmaculada Concepción en Alacuás, la casa adjunta a la ermita de S. Vicente Ferrer en Agullent y el monasterio de Sancti Spiritus en Gilet, esta última para recepción de penitentes. Cita tres casos graves en los que el prelado ha tenido que intervenir.

El capítulo octavo trata de los cabildos y la dotación económica de sus miembros y apunta que todos han reformado sus estatutos y los han acomodado a las disposiciones del nuevo Código.

Cuadro 3. *Cabildos en la diócesis de Valencia en 1922*

<i>Localidad</i>	<i>Iglesia</i>	<i>Dignidades/ Dotación en pts.</i>	<i>Oficios/ Dotación en pts.</i>	<i>Canónigos/ Dotación en pts.</i>	<i>Beneficiados menores</i>	<i>Capellanes de altar</i>
Valencia	Catedral	6 ³⁷ /4.750	4/4.750	16/4.250	20/2.750	3/1.000
Gandia	Colegiata Asunción de Ntra.Sra.	1 ³⁸ /3.850	2/2.100	8/1.750	6/850	--
Játiva	Colegiata Asunción de Ntra.Sra.	1 ³⁹ /3.100	--	10/850	6/750	--
Valencia	Colegiata San Bartolomé	1 ⁴⁰ /3.500	---	9/1.000	--	--

³⁷ La dotación del deán es de 5.250 pts.

³⁸ La dignidad es el abad.

³⁹ La dignidad es el abad.

⁴⁰ El párroco es el prior.

Cuadro 4. *Comunidades de beneficiados en Valencia en 1922*

<i>Iglesia</i>	<i>Número</i>	<i>Dotación en pts.</i>
San Juan y San Vicente	6	750
San Martín	14	950
San Andrés	12	1.150
Santa Catalina y San Agustín	6	1.000
Santos Juanes	30	1.400
Santo Tomás	6	750
San Esteban protomártir	6	750
San Nicolás	15	750
San Salvador y Santa Mónica	8	1.250
Ntra. Señora del Pilar y San Lorenzo	4	875
San Miguel y San Sebastián	2	750

Cuadro 5. *Comunidades de beneficiados en la diócesis de Valencia en 1922*

<i>Localidad</i>	<i>Iglesia</i>	<i>Número</i>	<i>Dotación en pts.</i>
Alcira	Santa Catalina	7	750
Alcoy	Santa María	6	750
Algemesí	San Jaime Apóstol	5	750
Benigánim	San Miguel Arcángel	3	750
Benisa	San Pedro	3	750
Bocairente	Asunción de Ntra. Señora	10	750
Carcagente	Asunción de Ntra. Señora	4	750
Cocentaina	Asunción de Ntra. Señora	3	750
Jijona	Asunción de Ntra. Señora	3	750
Liria	Asunción de Ntra. Señora	4	750
Onteniente	Asunción de Ntra. Señora	3	750
Sagunto	Santa María	5	750
Sueca	San Pedro Apóstol	5	750

En el capítulo noveno se habla del cumplimiento de las obligaciones que competen a los vicarios foráneos y a los párrocos, y que el prelado

ya ha corregido algunos abusos detectados en materias relativas a la preparación para recibir la primera comunión y en la celebración del matrimonio. De las 337 parroquias de la diócesis, 292 son de patronato regio y las 45 restantes eran de patronato de laicos, que ahora ya no lo son, aunque todavía quedan 5 de esta modalidad. Los párrocos viven de la dotación del erario público que consiste en 2.500 pts. para los párrocos de término de primera clase, 2.250 pts. para el resto de párrocos de término, 2.000 pts. para párrocos de ascenso y 1.750 pts. para párrocos de ingreso, además obtienen el derecho de estola que varía según los lugares y la mayor o menor piedad de los feligreses.

Sobre los religiosos, tema tratado en el capítulo décimo, destaca el prelado que en la diócesis hay cuatro congregaciones de religiosas de derecho diocesano: las Hermanas de la Visitación y San Miguel, con única casa en Liria, las Hermanas de la Doctrina Cristiana, con casa generalicia en Mislata, las Esclavas de María Inmaculada (Protectoras de Obreras), con casa generalicia en Valencia, y las Obreras del Divino Maestro (Avemarianas), con casa generalicia en Benimámet, fundadas por el sacerdote valenciano Miguel Fenollera Roca.⁴¹

Acerca de los fieles, expone el prelado entre otras cosas en el capítulo undécimo que existen varias asociaciones pías en la capital y en los pueblos de la diócesis y que se mantiene en muchos pueblos el Rosario “de la aurora” por las calles los domingos y festivos. El precepto de oír misa los domingos y fiestas se observa en un 90%. El número de no bautizados no llega al 1%. Respecto al precepto de la comunión pascual lo cumplen el 71% de los hombres y el 93% de las mujeres. No existe la cremación de cadáveres y un 0,10% reciben solamente honras fúnebres civiles. Son raros los matrimonios civiles, sólo un 0,10%, y los divorcios no exceden el 0,06%. El número de escuelas católicas asciende a 997, de ellas 146 son parroquiales, y 17 acatólicas, neutras o mixtas. Existen en la diócesis 1.689 asociaciones pías de laicos sujetas al ordinario y 256 instituciones sociales y benéficas: asilos para ancianos, patronatos de jóvenes, círculos para la juventud, talleres de artesanos y otros de niñas.

Con el capítulo duodécimo termina la relación y en él se hace un resumen del estado material (personas, lugares sagrados y bienes eclesiásticos) y de las condiciones morales de la diócesis.

---

⁴¹ Miguel Fenollera Roca, canónigo de la Catedral y canciller-secretario del Arzobispado de Valencia. Fundador de las Operarias del Divino Maestro (Avemarianas). Siervo de Dios (Valencia, 7-VI-1880 – 3-V-1941). Para conocer más sobre su vida véase V. CÁRCEL ORTÍ, *Obispos y sacerdotes...*, 414-417.

3. EDICIÓN DE LA VISITA *AD LIMINA*RELACIÓN SOBRE EL ESTADO DE
LA ARCHIDIÓCESIS DE VALENCIA DE 1922

A.A.V. Congr. Concist. Relat. Dioec. Valentin. 904. 1922.

1) 1920, mayo 7. Roma.

Fe de la visita realizada personalmente a la basilica de San Pedro por el cardenal Enrique Reig y Casanova, expedida por Giuseppe de Bisogno, canónigo altarista.

1 fol. impr., ms. y grabado (s.f.) (405 x 280 mm). Latín.

2) 1920, mayo 7. Roma.

Fe de la visita realizada personalmente a la basilica de San Pablo por el cardenal Enrique Reig y Casanova, expedida por el vicario Dom Giuseppe B. Acernese, O.S.B.

1 fol. impr., ms. y grabado (s.f.) (307 x 222 mm). Latín.

3) 1922, septiembre 22. Valencia.

Relación sobre el estado de la archidiócesis de Valencia, enviada por el cardenal Enrique Reig y Casanova.

42 folios a máquina (s.f.), cosidos en cuatro puntos del lomo (267 x 207 mm). Cubierta de cartón con cantos dorados. Latín y castellano.

[*Al dorso:*] Sacra Congregatio Consistorialis. Locus: Valenza (Spagna). Res: Relazione Diocesana. Num. Prot.: 700/22. 2 gennaio 1930. All'abate López. [*En marg. dcho. línea de separación. Debajo:*] Il vescovo è dispensato dalla Visita ad Limina, perchè intervenne alle Canonizzazioni del 1920 23 ottobre. 1922. Detur attestatio Relationis. Tassa: libellas 10. [*Con cuño:*] Pagato S.C. Consistorialis 4 nov. 1922 (*Rúbrica*). Traslato. Non si risponde (*Rúbrica*). [*En marg. izqdo. al mismo nivel que lo anterior:*] D.S.

(*Portada*) RELATIO STATUS ECCLESIAE VALENTINAE IN HISPANIA
PRO QUIQUENNIO TERTIO ANNO DOMINI 1922

/^{1r} Relatio status ecclesiae Valentinae in Hispania pro quinquennio tertio

Caput I. GENERALIA DE STATU MATERIALI PERSONARUM ET LOCORUM

1. Henricus Reig et Casanova, natus fui Valentiae Edetanorum, in Hispania, die 19 januarii anni 1859, et baptizatus die sequenti ejusdem mensis et anni in paroecia Sti. Joannis Baptistae, scilicet et Evangelistae, ejusdem civitatis.

Promotus ad ecclesiam Cathedralem Barcinonensem, consecrationem accepi die 8 novembris anni 1914. Vacante vero Sede Metropolitana Valentina ob mortem Exmi. D. Josephi Salvador et Barrera, translatus fui ad ipsam die 22 aprilis anni 1920, et ejusdem gubernacula tractanda suscepi die 24 junii anni 1920.

2. Ecclesia Valentina a primaeva Hispaniae evangelizatione originem ducit tempore martyrii Sti. Vincencii Levitae, saeculo IV ineunte, jam tunc Valentiae erat christianorum multitudine copiosa. Ex periodo christiano-romana epigraphicum extat monumentum cujusdam episcopi valentini. Saeculo IV mediante celebratum est /^{IV} in hac civitate Concilium Provintiae Carthaginensis, et nomina suorum episcoporum inter suscriptiones Conciliorum quae Toleti celebratae fuere, dum visigothi in Hispania dominabantur reperimus. Nec vestigia desunt christianitatis valentinae cum nostra urbs sub maurorum dominatione infeliciter genuit. Nomina aliquorum episcoporum et sedis Valentinae indubia restauratio sub Roderico Díaz de Vivar, vulgo dicto el *Cid Campeador*, ad nostra usque tempora pervenerunt. Demum a Jacobo I, Aragnum rege, capta civitate et regno valentino, maurorum jugo excuso, ordinatio ejusdem ecclesiae post longam disceptionem, metropolitano Tarraconensi attributa est a Sede Apostolica anno Domini 1239, et primus episcopus, Ferrerius de Pallarés dictus, ab eodem archiepiscopo Tarraconensi fuit consecratus. Anno autem 1492 ecclesia Valentina ad honorem Metropolitanicum erecta fuit, et ejus episcopus Rodericus de Borgia, cardinalis S.R.E., primus archiepiscopus valentinus fuit renuntiatus, qui postea, ad sublimem Petri Cathedram evectus, nomen Alexandri VI sibi elegit. Patrona hujus civitatis est Beatissima Virgo Maria sub titulo Matris Desertorum; patronus dioecesis et civitatis est Stus. Vincentius Martyr, et patronus regni valentini est Stus. Vincentius Ferrerius, quorum alter sanguine, alter vero orto, praedicatione et miraculis eamdem civitatem illustrarunt. Ecclesia Metropolitana Beatissimae Virgini Mariae in glorioso Assumptionis mysterio dedicata est, et, praeter ea quae ceteris ejusdem ordinis sunt communia, nullis gaudet specialibus privilegiis, nisi forte memores gra- /^{2r} dum et dignitatem basilicae minoris quibus a felici recordatione Leone XIII per bullam XVI kalendas octobris anno MDCCCLXXXVI fuit decorata et insuper usum quorumdam insignium canonicis et beneficiariis ab eodem Summo Pontifice per breve ipsomet die et anno concessum, itemque usum mitrae per aliud breve, diei 20 decembris anni 1895, dignitatibus tributum.

Haec Metropolitana ecclesia ex viginti Concordato anni 1851 veluti suffraganeas habet dioeceses Segobricensem, Majoricensem, Oriolensem seu Aloniensem, Minoricensem et Ebusensem.

Vi Concordiae supra citatae, Tribunal ordinarium appellationis est Rota Hispana, Tribunal neme constitutum in Nuntiatura Apostolica Matritensi, quin propterea locum fuerit electioni ordinarii appellationis juxta canonem 1594 codicis.

3. a) Locus meae residentiae sunt Aedes Archiepiscopales, vulgo *Palacio Arzobispal*, in hac civitate Valentiae. Indicationes ad litteras dirigendas haec sunt: *Arzobispo de Valencia, en Valencia, España*.

b) Extensio geographica hujus dioecesis est: ab oriente in occidentem, septuaginta kilometrorum; et a meridie in septemtrionem, centum octoginta. Habet pro limitibus: ad orientem, mare Mediterraneum et, eo mediante, episcopatus Majoricensem, Minoricensem et Ebusensem; ad occidentem, episcopatus Conchensem et Oriolensem seu Aloniensem; ad meridiem, Oriolensem Carthaginensemque dioceses; et ad septemtrionem, episcopatum Segobricensem, Turolensem, Derthusensem, atque archidioecesim Caesaraugustanam.

^{2v} Quoad ditionem civilem, comprehendit dioecesis Valentina fere totam provintiam civilem Valentiae, magnam partem provintiae Aloniensis, vulgo de *Alicante*, et viginti quatuor oppida provintiae Castellionensis, vulgo de *Castellón de la Plana*. Caeli temperies benigna est generatim, et neque magnis fervet caloribus tempore aestivo, neque intenso frigore algit in hieme. Pluviae non frequentes, sed raras sunt, et rariores tempestate quae solum in aestate accidere solent, et etiam aliquando arva et meses infeliciter vastant.

Lingua generatim usitata est dialectus valentina, in aliquibus tamen oppidis incolae utuntur lingua hispanica, quae communiter *castellana* audit.

c) In dioecesi commorantur circiter tredecim centum millia incolarum. Oppida vero sunt trecenta et septuaginta, inter quae sexdecim excellunt, scilicet: *Valencia, Alcoy, Castalla, Gijona, Gandia, Denia, Liria, Játiva, Alcira, Sagunto, Sueca, Cullera, Carcagente, Oliva, Torrente* y *Onteniente* vulgo dicta. Fere omnes incolae dioecesis sunt catholici. Attamen in magnis civitatibus, ut Valentia et Alcodium, inveniuntur inter oppifices fabricarum aliqui socialistae, acatholici, et impii. Praeterea Valentiae reperiuntur nonnulli coetus sectarum protestantium et quaedam consociationes spiritistarum et theosophorum, de quibus infra, capite III, n. 16 agendum erit.

d) Numerantur 1.356 sacerdotes saeculares, 91 clerici et 454 alumni Seminarii, computatis in hoc numero 81 clericis modo relatis.

^{3r} e) Est in hac civitate valentina capitulum cathedrale; in dioecesi dantur tres ecclesiae collegiales, et viginti sex sacerdotum coetus ad instar capitulorum, sub titulo Communitatum beneficiariorum coadjutorum, de quibus instituetur sermo, capite VIII per totum.

f) Divisa est dioecesis in viginti quinque vicariatus foraneos seu archipresbyteratus; habet 337 paroecias, quarum maxima, scilicet Stae. Mariae de *Alcoy* habet 22.342 incolas, et minina, id est, *Sempere* dicta, numerat tantum 123 paroecianos; 86 sunt ecclesiae filiales. Paroeciae divisae sunt territorio et non per linguas aut familias, quae quidem divisio facta fuit ab ordinario cum approbatione Gubernii Civilis, secundum praescripta juris Concordati. Existunt praeterea 91 ecclesiae et sacella publica et semipublica inter quae celeberrimum eminet Templum Beatae Mariae Virginis Matris Desertorum, patronae civitatis

valentinae, quae maxima populi frequentia et veneratione colitur. Nec omittenda est ecclesia Sanctissimi Salvatoris in eadem civitate, quae singulari veneratione a fidelibus visitatur. Commemoranda est ecclesia Corporis Christi a beato Joanne de Ribera, praedecessore meo, in eadem civitate extructa et munificentissimis muneribus aucta, quae celebris evasis ob magnificentiam et solemnitatem cultus Sanctissimo Eucharistiae Sacramento in ea perenniter tributi; denique sacellum Sti. Vincentii Ferrerii, in oppido vulgo dicto *Agullent* aedificato, est recensendum, eo quod tum sacerdotes, tum laici per majorem anni partem ad eum conveniunt ad exercitia spiritualia peragenda.

^{3v} g) Tredecim numeratur religiones virorum, quorum una tantum, scilicet, tertiiorum capuccinorum, jurisdictioni ordinarii subjacet, ceterae vero suis praelatis regularibus subjiciuntur. Habent 35 domos, quarum census hic est: Fratrum Praedicatorum una est domus cum 13 sacerdotibus; Societatis Jesu, quatuor cum 56 sacerdotibus; Minorum Franciscanorum, 9 cum 94 sacerdotibus; Capuccinorum, 4 cum 29 sacerdotibus; Carmelitarum discalzeatorum, 1 cum 14 Sacerdotibus; Scholarum Piarum, 6 cum 66 sacerdotibus; Redemptoristarum, 1 cum 5 sacerdotibus; Mercedariorum, 1 cum 4 sacerdotibus; Sti. Camilli de Lellis 1 cum 5 sacerdotibus; Salesianorum, 1 cum, 16 sacerdotibus; Fratrum Sti. Joannis de Deo, 1 sine sacerdotibus; Maristarum, 3 sine sacerdotibus; ac demum Tertiiorum Capuccinorum, 2 cum 2 sacerdotibus. Numerus totalis sacerdotum religiosorum est 310.

h) Sunt in dioecesi quadraginta et tres religiones mulierum, quae habent 208 domos, ut sequitur: Moniales Augustinae, 13 domos; Capuccinae, 2 domos; Carmelitae calceatae, 2 domos; Carmelitae discalceatae, 2 domos; Sti. Francisci Assisiensis, 9 domos; Justinianae, 1 domum; Sti. Francisci Salesii, 1 domum; Servitae, 2 domos; Adoratrices, 1 domum; Sorores Senum Desertorum, vulgo *Hermanitas de los Pobres*, 15 domos; Benedictinae nuncupatae *de la Enseñanza*, 1 domum; Tertiariae capuccinae, 9 domos; Carmelitae Caritatis, 11 domos; Filiae Christi Regis, 1 domum; Conceptionistae Sacrae Familiae, 5 domos; Sorores dictae *Damas Catequistas* 1 domum; Sorores Doctrinae Christianae, 12 domos; Ter-^{4r} tiariae Sti. Dominici 6 domos; Matres Desertorum, 2 domos; Sorores dictae *Esclavas del Corazón de Jesús*, 2 domos; Sorores nuncupatae *Esclavas de María Inmaculada*, 4 domos; Scholarum Piarum, 2 domos; Sorores Spei, 1 domum; Tertiariae Franciscanae, 23 domos; Sorores Jesu et Mariae, 1 domum; Religiosae Mariae Immaculatae, vulgo *del Servicio Doméstico*, 1 domum; Tertiariae Mercedariae, 3 domos; Oblatae Sanctissimi Redemptoris, 3 domos; Sorores Puritatis Mariae, 4 domos; Reparatrices, 1 domum; Sacrae Familiae seu *de Loreto*, 1 domum; Cordis Jesu, 1 domum; Visitationis Sti. Michaelis Archangeli, 1 domum; Salesianae Cordis Jesu, 6 domos; Salesianae dictae *de Don Bosco*, 1 domum; Filiae Caritatis Sti. Vincentii de Paul, 34 domos; Sorores Caritatis Stae. Annae, 4 domos; Societatis Stae. Teresiae a Jesu, 1 domum; Servae Mariae, Ministratae infirmorum 2 domos; Tertiariae Trinitariae discalceatae, 11 domos;

Ursulinae a Jesu, 1 domum. Computato numero religiosarum in unaquaque domo, habetur numerus 3.165 religiosarum in dioecesi commorantium.

Caput II. DE ADMINISTRATIONE TEMPORALIUM BONORUM, DE INVENTARIIS ET ARCHIVIS

4. Facultas acquirendi, possidendi et administrandi, quae Eccle-^{4v} siae propria est, sarta tactaque habetur in hac dioecesi. Leges enim civiles eam agnoscunt et tuentur, quamvis ex alia parte tributa et vectigalia bonis ecclesiasticis imponunt, sicut et omnibus bonis civilibus.

5. Institutum est in hac Curia, ad normam sacrorum canonum, Consilium administrationis, quod praeter me praesidem, constat sequentibus membris: Perill. D. Raphaelae Balanzá Navarro, Dre. in jure canonico et in sacra theologia, canonico ecclesiae metropolitanae; Rdo. D. Josepho R. de Oya Álvarez, Dr. in sacra theologia, Lic. in jure civili et canonico, beneficiario Sti. Michaelis hujus civitatis; Rdo. D. Francisco Moll Vives-Sala, Dre. in jure canonico, sacra theologia et philosophia. Lic. in jure civili et in litteris ac scientiis, parrocho Smi. Salvatoris hujus civitatis; et Rdo. D. Joachimo Belda Serra, beneficiario ecclesiae metropolitanae.

Gratum mihi est manifestare quod, nedum in actibus administrativis majoris momenti semper Consilium administrationis audire consuevi, juxta praescripta can. 1520, sed etiam in illis qui levioris momenti sunt; Consilii votum requirere decrevi.

6. Administratores particulares ecclesiarum, locorum piorum canonice rectorum, et confraternitatum, quotannis mihi reddunt rationem suae administrationis, juxta can. 1525, et specialis mihi cura est tales rationes inspicere ut, omnia rec-^{5r} te et ordinate procedant.

7. Communiter administratores servant praescripta can. 1523, circa modum administrationis, siquidem vigilant ne bona ecclesiastica pereant aut detrimentum capiant, observant praescripta juris canonici et civilis et leges fundatoris et datoris, redditus accurate exigunt et impendunt prout debent, et libros accepti et expensi bene ordinatos habent. Cum vera aliqui defectus in hac re deprehenduntur, administratores a meo officiali opportune admonentur, corriguntur, et excitantur ad recte suum officium adimplendum.

Administratores praedicti non inchoant lites sine mea licentia scriptis concessa, ut praescribit can. 1526.

Similiter abstinent ab actibus ordinarium administrationis finem et modum excedentibus.

Fideliter servantur praescripta can. 1544 et sequentium circa acceptationem, constitutionem, congruam dotem, tabulas, libros et onera piarum foundationum. Omnes enim foundationes per meum decretum acceptantur et moderantur, cuncta etiam minuta determinantur, pecuniae redactae in titulos debiti publici in loco

tuto Curiae episcopalis asservantur, et specialis habetur cura de impletione onerum susceptorum. Sunt tamen paucae foundationes quarum bona de mea consensu asservantur in propriis ecclesiis, eo quod securitati illorum bonorum satis cautum et provisum est.

8. Illi quibus bona fiduciaria ad pias causa oblata sunt, servare solent quae statuuntur in can. 1516, praesertim circa rationem /^{5v} bonorum cum oneribus adjunctis ordinario reddendam. Si qui autem in hoc defecisse reperiuntur, ad legis observantiam illico revocantur.

9. In venditione, oppignoratione, permutatione, locatione et enphyteusi bonorum servatae sunt fideliter ab omnibus normae cann. 1530-1533-1538-1542.

Praecipua negotia de hac re peracta sunt sequentia: die 21 novembris anni 1921, permisi alienationem quarumdam terrularum, quae erant propriae beneficii fundati in oppido *Benigánim*, et valebant 3.000 libellarum seu pesetarum et fere nihil producebant. In venditione obtentae sunt 4.000 pesetarum, quae in titulis debiti publici 4% afferentibus collocari, et in arca numaria Curiae reponi et custodiri, iussi.

Paulo post licentiam dedi ad venditionem agrorum cappellaniae Expectationis Partus Beatae Mariae Virginis in paroecia oppidi *Onteniente* constituta. Agri, aestimati a peritis suma 22.400 pesetarum, alienati fuerunt 30.500 pesetis, unde et valde excrevit dos cappellaniae, et reditus fere duplicati fuerunt.

Denique, die 9 februarii currentis anni, veniam dedi parocho oppidi de *Cofrentes* dicto ad faciendam Capitulo Municipali cessionem partis domus rectoralis, squalidae et ita fatiscantis, ut pars ejus propter imminens periculum ruinae habitari non posset, suscepta a Municipali Capitulo obligatione aedificandi novam domum rectoralem, cujus magnitudinem, distributionem, et condiciones omnes praefinivi, et tradendi parocho summam 2.000 libellarum, reparationibus in ec- /^{6r} clesia paroeciali necessario faciendis destinatarum. Valor cessionis sunt 10.000 libellae, et pretium novae domus rectoralis forte attinget 20.000 libellas.

10. Ab anno 1837 ob leges impii Guberni hispani, fideles non solvunt decimas et primitias. Deinde legibus concordatis inter Gubernium et Sedem Apostolicam cautum fuit ut Status subveniret necessitatibus cultus divini et ministrorum ipsius cultus. Atque ita observatur usque in diem hunc.

11. Circa oblationem in commodum paroeciae et ecclesiarum servantur praescripta can. 1182 de eorum administratione et ratione ordinario reddenda; et communiter collectores abstinere a vexatoria et odiosa requisitione.

12. Circa missarum stipem servantur dispositiones can. 831 de taxa dioeciesana. In hac dioecesi taxa est trium pesetarum et fuit determinata per decretum datum ab antecessore meo Exmo. D. Salvador et Barrera, die 24 maii 1919. Sacerdotes tam saeculares quam regulares majorem illa non exigunt.

Quamvis in principalioribus civitatibus et oppidis abundant stipendia missarum, numquam pervenit ad aures meas quod sacerdotes dioecesis collegerint missas quibus intra annum satisfacere non possint, contra vetitum can. 835.

Quoad transmissionem ad me missarum exhuberantium, quotannis facio ut in Commentario Dioecesano circa finem anni per litteras recordatorias admonentur omnes administratores causarum piarum ut urgeatur obligatio illas mihi tradendi, ad normam can. 841.

^{6v} Rectores ecclesiarum habent librum in quo notant numerum missarum receptorum, intentionem, eleemosynam et celebrationem et quotannis illum mittunt ad hanc Curiam pro ejus revisione. Si qui defectus in his libris inveniuntur, statim corriguntur, et jubentur administratores et qui accipiunt missas a fidelibus omnia in posterum recte perficere.

Generatim sacerdotes dioecesis habent librum personalem in quo referunt missas receptas et earum satisfactionem.

In hac Curia habetur liber in quo ingressus missarum cum suis eleemosynis cito per ordinem describuntur et pro viribus curatur ut debito tempore celebrentur. Et est alius liber in quo traditio missarum receptorum diligentissime adnotatur.

13. Inventaria immobilium, mobilium, et sacrae suppellectillis paroeciarum, capitulorum, confraternitatum et piorum locorum habentur in hac dioecesi, et quidem confecta in duplici exemplari quorum unum in proprio loco, aliud vero in hac Curia asservatur, juxta cann. 1296 et 1522.

Secundum praescripta cann. 1296, 1301 et 1302, ne disperdantur aut pereant bona mobilia et suppellectilia, cautum est ut persona integrae famae, adveniente clericorum morte, non solum sacram suppellectilem sed etiam libros, documenta, et alia quae ad ecclesiam pertineant et in eodem domo reperiantur, occupet et, cui debeantur remittat.

14. Habeo in hac Curia archivum ad tramitem cann. 375-378 erectum et custoditum. Ad illius custodiam deputatus est cancellarius, ^{7r} qui in suo munere exercendo iuvatur a vicecancellario et aliis ministris.

Exemplaria librorum paroecialium initio cuiuslibet anni ad hanc Curiam transmissorum, in hoc archivo asservantur simul cum aliis libris et documentis, de quibus in cann. 1010-1047-1107.

Documenta hujus archivi incipiunt a secundo decennio saeculi XIV, et sunt tam nonnullae reliquiae antiquorum documentorum, tum etiam aliqua documenta dispersa, quarum aetas pertinet ad annos 1274 usque 1318. Non habentur incunabula; bene vero aliquae pergamenae.

Omniun documentorum, quae in archivo continentur, catalogi confecti sunt.

Est etiam aliud archivum secretum, in quo asservantur scripturae secretae, ad normam can. 379-380.

15. Ecclesia cathedralis, ecclesiae collegiales, paroeciales, confraternitates et pia loca canonice erecta habent sua archiva, in quibus asservantur propria documenta, libri instrumenta, et cetera omnia quae ad respectivam personam pertinent, cum inventariis mobilium et immobilium, et cum catalogo omnium documentorum.

Exemplar uniuscujusque catalogi repositum est in respectivo archivo, et aliud ad Curiam transmissum in dioecesano archivo conservatur juxta can. 383.

7° Caput III. DE FIDE ET CULTU DIVINO

16. Fides catholica alto corde retinetur a maxima incolarum hujus dioecesis parte, qui christiano nomine et professione gloriantur, et perfidiam haereticam abhorrent. Attamen in nonnulli paucis oppidis viget indifferentia religiosa, et in paucioribus serpunt, apud aliquos plebis, errores protestantium, spiritistarum et theosophorum. In civitate valentina, in qua, majorem quam in ceteris civitatibus et oppidis, extensionem obtinuerunt memorati errores, nihilominus, relate ad numerum totalem incolarum valde exiguus est numerus asseclarum hujusmodi sectis deditorum.

Protestantes scinduntur in tres sectas, scilicet, evangelicam, adventistam et swedenborgianam, quae habent tres ecclesias, et totidem scholae puerorum.

Superstitio spiritistica infestat aliquos infimae plebis, qui, cupientes ea quae sibi futura sunt scire, et noticias suorum defunctorum habere, ad centros aut coetus, numero perpauca, spiritistarum conveniunt, ubi praesertim ope tabularum rotantium, et rarissime loquendo spiritus per medium, discunt quae supra describuntur.

Theosophismus denique habet aliquos adeptos, qui celebrant conventicula, in quibus suas doctrinas exponunt et nituntur divulgare.

Causa horum errorum triplex esse videtur: nimia libertas quas- /^{8r} cumque doctrinas evulgandi et propagandi, tum ore tum scripto, per ephemerides et folia diaria atque per libros; difficultas exercendi actionem pastorem et paroecialem ad hujusmodi lues extirpandas in hac civitate et magnis oppidis, propter multitudinem incolarum, inter quos multi sunt qui frequenter domicilium mutant, et ideo difficillime a parochis cognosci et curari possunt; ac demum copiosa emigratio familiarum egentium, quae ad vicinam Galliam, ad Africam, vel Americam transeunt fortunae mutandae causa, et deinde redeunt multis erroribus infectae.

Adest Consilium vigilantiae contra modernismum quod constat sequentibus membris: Perill. D. Josephus Navarro Darás, Dr. in sacra theologia et jure canonico, decanus capituli cathedralis; Perill. D. Josephus Beneito Beneito, Dr. in sacra theologia, archidiaconus ecclesiae metropolitanae; Perill. D. Damasus Burgos Campos, Dr. in sacra theologia, canonicus ecclesiae metropolitanae; Perill. D. Rogellus Chillida Mañez, Dr. in sacra theologia, jure canonico et philosophia, canonicus magistralis ecclesiae metropolitanae, Prof. Universitatis

Pontificiae. Perill. D. Petrus Tomás Montañana, Dr. in sacra theologia, canonicus lectoralis ecclesiae metropolitanae, Prof. Universitatis Pontificiae; R. P. Marianus Ripol, S.J.

Cum autem error modernismi, Deo favente, non irreperit in hac dioecesi, Consilium a Vigilantia nondum contra ipsum suum munus explevit.

Profes[s]io fidei cum juramento antimodernistico exigitur, et ab ^{8v} omnibus ad quos spectat fideliter praestatur, juxta can. 1406 et decretum Sti. Officii, 22 martii 1918.

17. Cultus divinus libere exercetur in hac dioecesi. Paucis abhinc annis aliquas manifestationes exteriores cultus, praesertim processiones insectabantur a perversis hominibus; hodie tamen res in melius conversa est, et cum omni libertate exercetur cultus etiam publicus.

18. Coemeteria in sua majori parte sunt propria ecclesiae. In aliquibus oppidis et in nostra civitate sunt propria capituli municipalis, sed tamen sunt benedicta, clavis a parochio servatur, qui libere in illis exercet officia sepulturae. In eis soli catholici, et de licentia ordinarii vel parochi, humanantur, sed haberi solet spatium separatum, non benedictum, ad sepelienda cadavera eorum qui juxta canones ab ecclesiastica sepultura excluduntur.

Pauca, imo rarissima sunt oppida, quae habent coemeteria profana, seu pro acatholicis, et in eis vix sunt qui sepeliantur.

19. In cultu divino, in sanctorum, sacrarum imaginum et reliquiarum veneratione; in sacramentorum administratione, et in sacris functionibus, sive quoad ritus, sive quoad linguam et cantum, leges canonicae et liturgicae fideliter servantur.

Circa musicam sacram et in specie circa cantum mulierum in ecclesiis aliqui abusus irrepererunt; sed pro viribus curo ut taliter extirpentur.

Non adsunt in ecclesiis picturae, statuae, aut alia a sanctita- ^{9r} te loci aliena, vel a legibus liturgicis absona; neque celebrantur in ecclesiis conventus profani, neque nundinae etiam ad pias causas contra can. 1178.

20. Numerus ecclesiarum in singulis oppidis vel paroeciis generatim fidelium necessitatibus abunde sufficit.

21. Etiam communiter ecclesiae sunt mundaе, decenter ornatae, et sufficienti suppellectili instructae, si forte excipiantur aliquae ecclesiae vel paroeciae parvorum oppidorum. Mihi specialis cura est transmittere ornamenta et utensilia ac necessaria suppellectilia rectoribus harum ecclesiarum.

Circa statum materiale plurimum ecclesiarum est causa dolendi. Sublatis a Gubernio hispano, per desamortizationem saeculo elapso peractam, antiquis bonis ecclesiasticis paroeciae ad miseram egestatem redactae fuerunt, donec postea per leges concordatas ipsum Gubernium assumpsit onus templa aedificandi et reparandi. Sed quantitas vel summa singulis annis assignata ad hunc finem, est manifestissime insufficientis. Hinc rectores ecclesiarum in pagis et

oppidis parvis, nihil vel non satis ex pauperibus paroecianis colligere valentes, ultro citoque ad me recurrunt, subsidia pro instauratione vel reparatione templorum postulantes. His necessitatibus, quantum possum, occurrere satago sive ex redditibus aerarii dioeciesani, sive ex propriis redditibus, sive ex eleemosynis a piis hominibus elargitis. His mediis reficiendas curo squalidas et fatiscentes ecclesias.

Praecipua templa arte structurae, picturis, aut pretiosis suppel- /^{9v} lectilibus insignia, sunt sequentia: ecclesia metropolitana, soliditate, magnitudine, merito architectonico et pulchritudine est conspicua. In ea, ob structurae artem et antiquitatem, speciali attentione consideranda est aula capitularis saecula XIV stylo gotico, necnon et porta cathedralis dicta Apostolorum, gothica, et porta vocata de *Almoína*, romanica, utraque saeculi XIII.

In ecclesia metropolitana, inter multa aestimatione digna, memorandae sunt quamplurimae reliquiae, in quibus eminent Vas a Jesu Christo Domino Nostro, in nocte Coenae adhibitum, ut pia constans fert traditio. Inter imagines excellit pulcherrima imago Beatae Mariae Virginis in altari majori collocata, merito artis pretiosa, et a Francisco Vergara, praeclarissimo sculptore hujus civitatis, confecta. Recensendus est etiam ambo ex quo Stus. Vincentius Ferrerius divinum verbum populo praedicabat. Quamplurimae asservantur tabulae depictae, quae et pulchritudine, et merito, et nomine suorum auctorum sunt famosae, adeo ut verum museum constituent. Eas singillatim recensere et describere nimis longum foret. Sufficiat referre quod extat evulgatus ab egregio canonico hujus metropolitanae, Perill. Dre. D. Josepho Sanchis Sivera, liber cui titulus *La Catedral de Valencia*, in quo tum ecclesiae metropolitanae historia, tum accurata et lucida omnium tabularum depictarum, imaginum et aliorum objectorum descriptio, magna eruditione facta, continetur, et copiosis ac perpulchris photocoelaturis illustratur.

Insignia est etiam ecclesia dicta Corpus Christi, saeculo XVI arte graeco-romana aedificata. Ceterae ecclesiae veteres civitatis /^{10r} instauratae fuerunt saeculo XVIII juxta stylum et formas neoclassicas. Extra civitatem habent structuram gothicam ecclesia gandiensis, saeculi XIV; et ecclesia oppidi *Faura*, ejusdem saeculi, et stylum romanicum, ecclesia Sti. Felicis civitatis setabensis, saeculo XIII constructa.

Pinturas notabiles merito artis, antiquitate, et nomine suorum auctorum conservant variae ecclesiae dioecesis. Quae pretiosioribus suppellectilibus et picturis donantur sunt ecclesiae civitatum Gandiae, Setabis, Sagunti, Lauronae, Valentiae et oppidum *Luchente*, Podii (vulgo *Puig*), Fontinensis, Villahermosa, et aliorum.

In praecipuis templis congrua de his generatim cura habetur. Quia vero conspexi, in minoribus ecclesiis, et etiam in aliis, diversa opera artis existere, quorum conservationi vix aut ne vix attendebatur, cogitavi museum dioeciesanum condere, et de facto condidi, in quo thesauri antiquitati christianae,

imagines, picturae, aliaque artis objecta, prout oportet collocata, asservantur, et hoc modo periculum destructionis vel detrimenti praefatorum operum vitaretur, simulque facilius redderetur eorum notitia et studium.

22. Ingressus in ecclesiis dum sacra peraguntur est in hac dioecesi absolute et semper gratuitus, ut jubet can. 1181.

23. Ecclesiae rite custodiuntur ad furta et profanationes cavendas. Hoc tamen non obstante, aliqua furta, continerunt atque ut ea in posterum vitarentur, varia media excogitata et adhibita sunt, inter quae, repositio in locum tutis et secretis, solide clausis, /^{10v} utensilium et suppellectilium et vigilantia nocturna exercita sive a personis ad hoc deputatis, pernactantibus intra ecclesiam sive a vigilibus nocturnis civitatis et oppidorum.

Ecclesiae in quibus asservatur Sanctissima Eucharistia, et praesertim paroeciales, quotidie per aliquot horas fidelibus patent juxta id quod praescribit can. 1266.

Post promulgationem Codicis Juris fideliter in omnibus locis dioecesis observatur can. 1267 circa custodiam Sanctissimi Sacramenti in uno tantum loco et altari. Generatim in ecclesiis in quibus est sacellum destinatum ad distribuendam S. Communionem, asservatur Eucharistia in altari ejusdem sacelli, quod prae omnibus aliis est ornatum et solet esse praecellentissimum ac nobilissimum locum ecclesiae, juxta praescripta can. 1268.

Denique cum omni solertia observatur in tota dioecesi quod praescribitur in can. 1269 et 1271, circa tabernaculi statum, et circa lumem seu lampadem coram Sanctissimo Sacramento, quae semper nutritur oleo olivarum.

Caput IV. DE IIS QUAE AD ORDINARIUM PERTINENT

24. Qua archiepiscopus valentinus, redditus anni quos percipio sunt: ex aerario publico, 30.000 pesetarum; ex incertis Curiae, circiter 20.000. Nihil autem ex dioecesis contributione, nec ex aliis causis obtineo. His redditibus decori muneris et dignitatis sustinendo satis attendere valeo.

Inhabito aedes archiepiscopales proprias archiepiscopatus, vulgo vocatas *Palacio Arzobispal*. Tales aedes sunt amplae et spatiosae, constant sufficienti numero camerarum et cubiculorum, et conveniente suppellectili ornatae existunt.

Convivo cum secretario cancellario Curiae, cum oeconomio aedium, et cum cappellano familiari. Etiam vivunt in eadem domo duo famuli inservientes, duo janitores palatii, nec non unus ex cursoribus Curiae.

Nullum cathedraticum, de quo can. 1504, exigitur in hac dioecesi, neque ullae exactiones impositae sunt pro necessitatibus ejusdem ad normam can. 1505.

Non aliquo aere alieno gravatus sum, neque qua ordinarius, neque qua persona privata.

25. Aedes et bona mensae, sive mobilia sive immobilia, accurato inventario descripta, recte curavi juxta praescripta cann, 1493, 1299 et 1301. Tam palatium archiepiscopalem quam alia bona immobilia sarta tectaue servantur. Siquidem aliquando indigent parvis reparationibus, quae satim fiunt expensis ejusdem mensae. Cautè provisum est, ut utensilia omnia et bona mobilia, quae sunt propria aedium archiepiscopalium, ex toto et secure ad successorem transmittantur.

26. In ultima sedis vacatione, praeter vicarium capitularem ad dioecesis gubernationem, pro mensae bonis administrandis fidelis et diligens oeconomus fuit constitutus, qui muneri percipiendi fructus navaret operam, ceteraque hujus muneris propria ex officio praestaret.

^{/11v} 27. Residentiae legem per totum tempus quo regimini hujus ecclesiae praefectus sum, fideliter juxta sacros canones adimplevi, et quamquam tempore aestivo ad aquas medicinales sumendas ob corporis necessitatem ad quoddam valetudinarium extra dioecesim situm transire consuevi, tamen tales vacationes ultra unum mensem cum dimidio numquam protraxi.

Pontificalia peragere soleo in praecipuis anni sollempnitatibus, et etiam aliis diebus, cum opportunitas aut rationabilis convenientia suadet.

Contiones frequentes ad populum habeo non solum tempore visitationis pastoralis, quo bis ad minus verba ad fideles quotidie facio, sed etiam extra illud tempus qualibet opportunitate vel importunitate arrepta, praesertim occasione communionum, ut aiunt, generalium quae frequentissime hic sunt.

Populum praeterea de rebus divinis et ecclesiasticis docere curo sive per epistolas pastorales sive per alias instructiones et litteras circulares, quae in Commentario Dioecesano (*Boletín Oficial del Arzobispado*) evulgantur, et deinde a rectoribus ecclesiarum suis fidelibus leguntur.

Caveo ut ecclesiasticae leges notae fiant eas inserendo in Commentario Officiali Dioecesano, et simul jubendo ut populo fideli perlegantur et intimentur inter missarum solemnia vel in aliis occasionibus magni concursus. De observantia legum curo nedum in visitatione pastorali, sed extra ipsam, instando per meipsum ^{/12r} per Curiae ministros, per vicarios foraneos et per parochos, executionem eorum, quae praecepta sunt, ut statuit can. 336.

28. A die 24 junii 1920 qua possessionem canonicam hujus dioecesis cepi, sacramentum confirmationis fere quotidie administravi durantibus illis quatuor vel quinque mensibus anni in quibus caeli temperies visitationem pastorem peragere sinit, et aliis etiam temporibus extra visitationem pastorem quoties opportunitas occurrit. Licet per me ipsum omnibus necessitatibus consulere possim, veniam tamen largitus sum quibusdam episcopis, per aliquos dies in dioecesi commorantibus, confirmationem ministrandi.

Servatae sunt in collatione hujus sacramenti regulae de patrinis. Ast quoad, illas quae respiciunt aetatem confirmandorum, notare debeo, quod, cum

praxis in Hispania vigens sit pueros confirmare etiam ante usum rationis, id ego faciendum duxi ad normam can. 788.

29. Vix expletum est biennium a die quo dioecesim suscepi gubernandam, et in hoc tempore promovi ad ordines 124 candidatos, videlicet, ad tonsuram, 5; ad ostiariatum et lectoratum, 27; ad exorcistatum et acolithatum, 2; ad subdiaconatum 6; ad diaconatum, 20; ad presbyteratum 42. Hi omnes pro servitio dioecesis. Praeterca aliquos clericos saeculares et religiosos promovi cum litteris dimissoriis suorum praelatorum, nempe, ad presbyteratum 10; ad diaconatum, 6; ad exorcistatum et acolithatum, 5; ad ostiariatum et lectoratum, 1.

Nullum ordinavi qui non fuerit necessarius aut utili servitio dioecesis, ut praescribit can. 969; nullum qui saltem integrum theologiae curriculum in seminario non superaverit, juxta can. /^{12v}972.

Numerus ordinatorum semper fuit inferior necessitatibus dioecesis. Defectu alumnorum seminarii factum est ut inopia sacerdotum in hac dioecesi laboremus.

Quamvis nonnulli clerici, non semper et in omnibus commendabiles, instanter petierunt a me incardinationem, neminem tamen incardinavi juxta cann. 111-112-641.

30. In concedenda facultate vel licentia audiendi confessiones semper servatae sunt regulae cann. 877 et seqq., necnon et statutae in can. 893 et seqq. de reservatione casuum.

31. Circa sacram praedicationem consului ut, juxta Constitutione Benedicti XV, et normas a S. Congregatione Consistoriali datas die 28 junii 1917, omnia rite procederent. Maxime curavi ut servaretur can. 1340 circa licentiam per examen, coram tribunali specialiter constituto ad examinandum omnes qui facultatem concionandi postulant. Communiter etiam servatus fuit can. 1347 circa materias seu argumenta et modum concionandi. Nihilominus aliqui pauci abusus mihi denunciati sunt, quos statim de medio sustuli, et ne in posterum subrepant, omni cum sollicitudine providebo.

Ut votum sapienter et opportune expressum in can. 1345, de brevi aliqua hormilia in omnibus missis festivis habenda, sensim ad effectum deduceretur, clerum adhortatus sum, et jam in aliquibus paroeciis hanc praxim inductam esse, cum gaudio refero.

32. Pro viribus studeo juxta can. 1065 avertere fideles a nuptiis cum malis catholicis aut cum impiis. Cum acatholicis aut infide- /^{13r} libus matrimonia in hac dioecesi generatim non celebrantur.

33. In biennio quo dioecesi Valentinae praefectus sum visitationem pastorem peregi in 117 paroeciis cum magno animarum lucro, siquidem 65.527 fideles confirmationem a me acceperunt; 45.413 manu mea refeci Sanctissima Eucharistia; multi peccatores, qui a pluribus annis peccata non confitebantur, in poenitentiae tribunali mundati sunt per sacerdotes in triduo missionali,

visitationis praeparatorio; nonnulli in publico concubinato viventes, canonice matrimonium inierunt; et alii benedictionis et pacis fructus reportati sunt.

In visitatione, praeter loca et res, libros et archiva, visitavi etiam personas clericorum; eos singulariter vocando et audiendo ut eorum vitam, mores, pietatem, et defectus cognoscerem.

Inspexi quoque quae habentur circa legatorum adimplementum et missarum manualium satisfactionem et stipem, ac de fere omnibus constitit ad legis normam procedere juxta cann. 824-844.

Abusus graves in hac re non detexi.

34. Ultima synodus dioeciesana celebrata fuit anno 1687 ab archiepiscopo Rocaberti; et ejus constitutiones adhuc partim valorem retinent. Ab exordio mei pontificatus in hac dioecesi proposui illam cogere; sed multis negotiis praepeditus et distentus, volensque etiam Concilium Provinciale prius celebrare, et ipsius decreta in Synodo promulgare, meum votum implere nondum potui.

35. Concilium Provinciale ab anno 1889 nondum habitum est. In Conferentiis Episcopalibus superiori anno celebratis, unanimi consensu suffraganeorum decrevi futurum Concilium Provinciale congregan- /^{13v} dum esse mense novembri anni 1923.

Convocavi Conferentias episcopales easque celebravi diebus 4, 6 et 7 mensis maii anni 1921. Interfuerunt, praeter me praesidem, Exmi. ac Rvmi. episcopi Segobricensis, et Majoricensis, Ilmus. vicarius capitularis Ebusensis, Illustris decanus capituli Oriolensis seu Aloniensis, delegatus sui episcopi, et Illustris canonicus doctoralis ecclesiae Valentinae, delegatus Rvmi. episcopi Minoricensis. Res optime cessit pro bono religionis et pastoralis curae in hac provintia, cum multa pro his bonis, quae in Conferentiis statuta et determinata fuerunt, jam sint in praxim cum magno fructu deducta, praesertim circa proceduram in re matrimoniali, visitationem sui districtus a vicariis foraneis, media ad fovendas vocationes ecclesiasticas, visitationem scholarum a parochis et doctrinam religionis ab ipsis tradendam in publicis et privatis scholis puerorum, juxta praescripta juris hispani, etc.

36. Cum auctoritate civili loci amicabiliter concordiam ita habeo, ut semper parata sit me adjuvare in iis quae ad exercitium mei ministerii pertinent. Dignitatem et jurisdictionem episcopalem semper sartam tectamque servare potui, et numquam servilitate erga humanas potestates vel alio modo detrimentum libertati et immunitati Ecclesiae, aut dedecus statui ecclesiastico, Deo favente, obvenit.

/^{14r} Caput V. DE CURIA DIOECESANA

37. Curia dioeciesana in meo archiepiscopali palatio habet aedes proprias, sufficienti camerarum numero instructas pro commoda instalatione omnium officiorum, et convenienter ornatas.

En prospectum officialium Curiae:

- Vicarius generalis: Perill. D. Michael Payá Alonso de Medina, Dr. in sacra theologia et iure canonico, ludi magister ecclesiae metropolitanae.

- Officialis: Perill. D. Raphael Balanzá Navarro, Dr. in iure canonico et sacra theologia, Prof. institutionum canonicarum in Universitate Pontificia, canonicus ecclesiae metropolitanae.

- Cancellarius: Perill. D. Constantinus Tormo Casanova, Dr. in sacra theologia et iure canonico, Prof. linguae graecae in Pontificia Universitate, poenitentiarius ecclesiae metropolitanae.

- Promotor iustitiae et defensor vinculi: Perill. D. Julius Cabanes Andrés, Dr. in iure canonico et sacra theologia, Prof. textus codicis in Universitate Pontificia, canonicus ecclesiae metropolitanae.

- Substitutus promotoris: Rdu. D. Josephus R. de Oya Álvarez, Dr. in sacra theologia, Lic. in iure canonico et civili, beneficiarius Sti. Michaelis in civitate.

^{/14v} - Iudices prosinodales: Exmus. D. Josephus Mª Navarro Darás, Dr. in iure canonico et sacra theologia, decanus ecclesiae metropolitanae.

Perill. D. Nicolaus David Campos, Dr. in iure canonico et sacra theologia, rector seminarii, thesaurarius ecclesiae metropolitanae.

Perill. D. Josephus Vila Martínez, Dr. in iure canonico et sacra theologia, vicecancellarius et Prof. textus codicis in Pontificia Universitate, canonicus doctoralis ecclesiae metropolitanae.

Rdu. D. Antonius Femenía Cabrera, Dr. in iure canonico et sacra theologia, parochus Sti. Valerii in civitate.

Rdu. D. Leopoldus Gonzálbez Climent, Dr. in iure canonico, sacra theologia et philosophia, Prof. theologiae dogmaticae in Universitate Pontificia, beneficiarius Sanctissimi Salvatoris in civitate.

Rdu. D. Franciscus Moll Vives-Sala, Dr. in iure canonico, sacra theologia et philosophia, Lic. in iure civili et in litteris ac scientiis, Prof. physicae et chimiae in Universitate Pontificia, parochus Sanctissimi Salvatoris in civitate.

Rdu. D. Felix Iuste Cava, Dr. in iure canonico, sacra theologia et philosophia, parochus Stae. Mariae de *Villanueva del Grao*.

Rdu. D. Vincentius Lliso Machí, Dr. in iure canonico et sacra theologia, parochus utriusque Sti. Joannis in civitate.

^{/15r} - Examinatores Prosinodales: Perill. D. Michael Payá Alonso de Medina, Dr. in sacra theologia et iure canonico, ludi magister ecclesiae metropolitanae, vicarius generalis.

Perill. D. Josephus Vila Martínez, Dr. in sacra theologia et iure canonico, vice-cancellarius et Prof. textus codicis in Universitate Pontificia, canonicus doctoralis metropolitanae ecclesiae.

Perill. D. Constantinus Tormo Casanova, Dr. in sacra theologia et jure canonico, Prof. linguae graecae in Pontificia Universitate, cancellarius curiae et canonicus poenitentiarius metropolitanae ecclesiae.

Perill. D. Julius Cabanes Andrés, Dr. in jure canonico et sacra theologia, Prof. textus codicis in Universitate Pontificia, promotor justitiae et defensor vinculi Curiae, canonicus ecclesiae metropolitanae.

Perill. D. Felix Bilbao Ugarriza, Dr. in sacra theologia, Prof. Institutionum socialium in Pontificia Universitate, canonicus ecclesiae metropolitanae.

Perill. D. Emmanuel Rubio Cercas, Dr. in sacra theologia et jure canonico, Prof. theologiae dogmaticae in Universitate Pontificia, canonicus ecclesiae metropolitanae.

Perill. D. Raphael Balanzá Navarro, Dr. in sacra theologia et jure canonico, Prof. institutionum canonicarum in Pontificia Universitate, canonicus ecclesiae metropolitanae.

^{/15v} Leopoldus Gonzálbez Climent, Dr. in sacra theologia, jure canonico, et philosophia, Prof. theologiae dogmaticae in Universitate Pontificia, beneficiarius Sanctissimi Salvatoris in civitate.

Rdus. D. Aemilius Picornell Lorente, Dr. in sacra theologia, Prof. ethicae in Universitate Pontificia, beneficiarius Sti. Martini in civitate.

Rdus. D. Antonius Femenía Cabrera., Dr. in sacra theologia et jure canonico, parochus Sti. Valerii in civitate.

Rdus. D. Joannes Mª Miñana Mateu, Dr. in sacra theologia, parochus Sti. Petri in civitate.

Rdus. P. Franciscus Orero Bayo, Dr. in sacra theologia, Prof. theologiae moralis in Pontificia Universitate, ordinis minorum.

- Parochi consultores: Rdus. D. Josephus Ferri Sancho, Dr. in sacra theologia et jure canonico, parochus Sti. Nicolai in civitate.

Rdus. D. Vincentius Lliso Machí, Dr. in sacra theologia et jure canonico, parochus utriusque Sti. Joannis in civitate.

Rdus. D. Antonius Femenía Cabrera, Dr. in Sacra Theologia et Jure Canonico, parochus Sti. Valerii in civitate.

Rdus. D. Josephus Bono Sala, Dr. in sacra theologia et jure canonico, parochus Sti. Martini in civitate.

- Notarii: Praeter cancellarius sunt: Pro causis clericorum, Rdus. D. Alfridus Aparisi Mafé, Lic. in sacra theologia; pro re matrimoniali, D. Jacobus Machí Burguete, Dr. in jure aanonico et civili; et pro ceteris negotiis, D. Jacobus García ^{/16r} Oltra, Dr. in jure canonico et civili.

- Auditores deputantur pro singulis causis et eliguntur ex iudicibus prosinodalibus.

- Cursores et apparitores: D. Carmelus Giménez Hernández, et D. Laurentius Tomás Lucas.

- Minutantes Cancellariae archiepiscopalis: Rdus. D. Josephus Arcos Cortina, vice-cancellarius, beneficiarius Sti. Stephani in civitate; Rdus. D. Joachimus Belda Serra, beneficiarius ecclesiae metropolitanae; Ill. D. Josephus Senabre Cuevas, canonicus collegiatae Sti. Bartholomaei hujus civitatis; Dr. D. Josephus R. de Oya Álvarez, beneficiarius Sti. Michaelis hujus civitatis; Lic. D. Alfridus Aparisi Mafé, capellanus sororum catechistarum.

- Minutantes pro matrimoniis: Ill. Lic. D. Bernardus Pellejero Pérez, canonicus collegiatae Sti. Bartholomaei hujus civitatis, et D. Elias Izquierdo Dolz.

- Delegatus pro capellaniis: Perill. D. Rogellus Chillida Mañez, Dr. in jure canonico, sacra theologia et philosophia, canonicus magistralis ecclesiae metropolitanae.

- Censores librorum: Perill. D. Marianus Herrera Sanz, Dr. in sacra theologia et philosophia, archipresbyter ecclesiae metropolitanae.

Perill. D. Josephus Vila Martínez, Dr. in sacra theologia et jure canonico, vice-cancellarius et Prof. textus codicis in Universitate Pontificia, canonicus doctoralis ecclesiae /^{16v} metropolitanae.

Perill. D. Constantinus Tormo Casanova, Dr. in sacra theologia et jure canonico Prof. linguae graecae in Universitate Pontificia, canonicus poenitentarius ecclesiae metropolitanae.

Perill. D. Paschalis Llopis Espí, Dr. in sacra theologia, canonicus ecclesiae metropolitanae.

Rdus. D. Vincentius Lliso Machí, Dr. in sacra theologia et jure canonico, parochus utriusque Sti. Joannis in civitate.

Rdus. D. Aemilius Picornell Lorente, Dr. in sacra theologia et philosophia, Prof. ethicae in Universitate Pontificia, beneficiarius Sti. Martini in civitate.

Rdus. D. Leopoldus Gonzálbez Climent, Dr. in sacra theologia, jure canonico et philosophia, Prof. theologia dogmaticae in Universitate Pontificia, beneficiarius Sanctissimi Salvatoris in civitate.

Rdus. P. Ferdinandus Garrigós, Scholarum Piarum.

- Consilium dioecesanum administrationis: Praeter me praesidem constat membris Cap. II, n. 4, relatis.

- Consilium dioecesanum pro constructione et reparatione templorum: Sub mea praesidentia efformant consilium, Exmus. Dr. D. Josephus Navarro Darás, decanus ecclesiae metropolitanae; Dr. D. Josephus Beneito Beneito, archidiaconus ecclesiae metropolitanae; Rdus. D. Emmanuel Piñana Mateu, Dr. in /^{17r} sacra theologia, parochus Beatae Mariae Virginis a Columna hujus civitatis; delegatus Commissionis provincialis monumentorum; promotor justitiae in tribunali territoriali civili; syndicus capituli municipalis; architectus

dioecesanus, D. Josephus Camaña Laymón; Dr. D. Josephus R. de Oya Álvarez, secretarius.

- Consilium vigilantiae adversus modernismum: Constat membris indicatis Cap. III, n. 16.

- Visitatores religiosarum: Perill. D. Josephus Vila Martínez, Dr. in sacra theologia et jure canonico, canonicus doctoralis ecclesiae metropolitanae, et Rdus. Dr. D. Joannes Miñana Mateu, parochus Sti. Petri hujus civitatis; secretarius, Ill. Lic. D. Bernardus Pellejero Pérez, canonicus collegiatae Sti. Bartholomaei in civitate.

- Clavarii aerarii dioecesani: Perill. Dr. D. Constantinus Tormo Casanova, canonicus poenitentiarius ecclesiae metropolitanae; Perill. Dr. D. Marianus Herrera Sanz, archipresbyter ecclesiae metropolitanae.; Rdus. Dr. D. Joannes Miñana Mateu, parochus Sti. Petri hujus civitatis.

- Administrator dioecesanus: Rdus D. Joachimus Belda Serra, beneficiarius ecclesiae metropolitanae.

- Collecturia dioecesana missarum: Perill. Dr. D. Constantinus Tormo Casanova, canonicus poenitentiarius ecclesiae metropolitanae; Rdus. D. Joachimus Belda Serra, beneficiarius ecclesiae metropolitanae, et Rdus. Dr. D. Josephus R. de ^{17v}Oya Álvarez, beneficiarius Sti. Michaelis hujus civitatis.

- Director Commentarii Officialis, inscripti *Boletín Oficial del Arzobispado*: Perill. Dr. D. Josephus Sanchis Sivera, canonicus ecclesiae metropolitanae.

- Commissio vigilantiae sacrae praedicationis: Perill. Dr. D. Josephus Vila Martínez, canonicus doctoralis ecclesiae metropolitanae.

Perill. Dr. D. Constantinus Tormo Casanova, canonicus poenitentiarius ecclesiae metropolitanae.

Perill. Dr. D. Petrus Tomás Montañana, canonicus theologus ecclesiae metropolitanae.

- Commissio pro examine praedicatorum: Perill. Dr. D. Nicolaus David Campos, thesaurarius ecclesiae metropolitanae.

Perill. Dr. D. Rogellus Chillida Mañez, canonicus magistralis ecclesiae metropolitanae.

Rdus: Dr. D. Josephus Ferri Sancho, parochus Sti. Nicolai hujus civitatis.

38. Vicarius Generalis: Perill. Dr. D. Michael Payá Alonso de Medina, ludi magister ecclesiae metropolitanae, est vir gravitate morum, integritate vitae, et in expediendis negotiis ecclesiasticis dexteritate conspicuus, aequanimitate et benevolentia erga omnes insignia, et ter munus vicarii generalis in hac dioecesi, bis vicarii capitularis in Toletana, et semel in Compostellana cum laude et plausu exercuit.

Officialis: Perill. Dr. D. Raphael Balanzá Navarro, ^{18r} canonicus metropolitanae, integritate morum, pietate, prudentia, amore justitiae excellens, scientia

juris praeclarus, in aliis ecclesiasticis disciplinis valde peritus, jam per viginti annos in hac Universitate Pontificia cum alumnorum profectu munus docendi exercet, et per duodecim annos institutiones juris canonici legit. Aliqua opuscula canonica et liturgica evulgavit.

Cancellarius: Perill. Dr. D. Constantinus Tormo Casanova, munere poenitentiarum jam a viginti annis in hac metropolitana ecclesiae, plaudentibus praelatis et capitulo metropolitano, fungitur, virtutibus est clarus, suavitate et facilitate ad negotiorum expeditionem conspicuus, in scientiis theologicis et humanioribus disciplinis eruditus, per annos fere triginta munus docendi in seminario cum laude exercet, et pluries allaboravit optimis scriptis in librorum et ephemeridum hujus dioecesis evulgatione.

39. Proventus Curiae ex taxis sunt prope 20.000 pesetarum. Mulctae pecuniariae si quae, et raro accidit, infliguntur, valde modicae sunt, et statim operibus piis applicantur. Ex aliis titulis non adsunt omnino proventus.

Quod ex taxis percipitur, erogatur in retribuendis omnibus Curiae administris, pro sua cuiusque conditione, et in illis rebus acquirendis quae necessaria sunt servitio ejusdem Curiae.

/18^v Caput VI. DE SEMINARIO

40. Dioecesis Valentina habet Seminarium Conciliare in quo anno 1896 erecta fuit studiorum Universitas Pontificia.

41. a) Externa disciplina regitur per sequentes superiores:

- Rector: Perill. D. Nicolaus David Campos, Dr. in sacra theologia et jure canonico, thesaurarius ecclesiae metropolitanae Valentinae.

- Vicerektor: D. Henricus Gimeno Archer, presbyter, Dr. in sacra theologia, et Prof. historiae juris canonici, juris civilis, administrativi et theoriae et praxi fori ecclesiastici.

- Oeconomus: D. Raphäel Miralles Muntó, presbyter, Dr. in sacra theologia, beneficiarius ecclesiae utriusque Sti. Joannis in hujus civitatis.

- Contuberniorum praefecti: D. Gulielmus Hijarrubia Lodaes, presbyter, Dr. in sacra theologia; D. Salvator Hernández Reynal, presbyter, Dr. in sacra theologia et D. Josephus Richart Alzamora, presbyter, Dr. in sacra theologia. Qui quidem omnes tum scientia, tum prudentia ceterisque virtutibus commendantur.

Munus moderatoris spiritualis seminarii concreditum est R.P. Mariano Ripol, S.J., viro in animarum directione spirituali peritissimo, et omnibus qualitatibus, quae ad hoc praestantissimum officium recte exercendum requiruntur, abunde praedito. Hunc adjuvant tamquam confessarii alumnorum, nonnulli patres a Societate Jesu et ex ordine minorum, scientia, experientia et sanctitate conspicui.

En numerus et status professorum in hoc seminario et Pontifi- /19^r cia Universitate, cum expressione disciplinarum quas singuli docent:

- In Facultate Sacrae Theologiae: Perill. D. Raphael Balanzá Navarro, Dr. in sacra theologia et jure canonico, metropolitanae ecclesiae canonicus, et officialis Curiae Valentinae, docet institutiones juris publici et privati, nec non praxim paroecialem.

Perill. D. Petrus Tomás Montañana, Dr. in sacra theologia, canonicus theologus ecclesiae metropolitanae, sacram scripturam.

Perill. D. Rogellus Chillida Mañez, Dr. in sacra theologia, philosophia et jure canonico, canonicus magistralis ecclesiae Valentinae, linguam hebraicam et graecam biblicam

Perill. D. Emmanuel Pérez Arnal, Dr. in sacra theologia, philosophia et jure canonico, canonicus metropolitanae Valentinae, theologiam pastoraalem, liturgiam, asceticam et mysticam.

Perill. D. Josephus Sanchis Sivera, Dr. in sacra theologia, canonicus metropolitanae Valentinae, historiam ecclesiasticam, nec non archaeologiam et historiam artis.

Perill. D. Elias Olmos Canalda, Dr. in sacra theologia, jure canonico et philosophia, canonicus metropolitanae Valentinae, eloquentiam sacram, patrologiam et historiam dogmatum.

Perill. D. Emmanuel Rubio Cercas, Dr. in sacra theologia et jure canonico, canonicus metropolitanae Valentinae, theologiam dogmaticam specialem.

Rdus. D. Leopoldus Gonzálbez Climent, Dr. in sacra theologia, jure canonico et philosophia, beneficiarius Sanctissimi Sal- /^{19v} vatoris hujus civitatis, theologiam dogmaticam specialem.

Rdus. Fr. Franciscus Otero Bayo, Dr. in sacra theologia, ordinis minorum, theologiam moralem.

Perill. D. Emmanuel Irurita Almandoz, Dr. in sacra theologia, canonicus metropolitanae, theologiam fundamentalem.

- In Facultate Juris Canonici: Perill. D. Josephus Vila Martínez, Dr. in sacra theologia et jure canonico, vicecancellarius Universitate Pontificiae, canonicus doctoralis ecclesiae metropolitanae, docet textum codicis juris canonici.

Perill. D. Julius Cabanes Andrés, Dr. in sacra theologia et jure canonico, canonicus metropolitanae Valentinae, promotor justitiae in Curia dioecisana, textum codicis juris canonici.

Perill. D. Felix Bilbao Ugarriza, Dr. in sacra theologia et jure canonico, canonicus ecclesiae metropolitanae, institutiones sociales.

Perill. D. Raphael Balanzá Navarro, Dr. in sacra theologia et jure canonico, officialis Curiae dioecisanae, canonicus metropolitanae ecclesiae Valentinae, institutiones juris publici et privati.

Rdus. D. Henricus Gimeno Archer, presbyter, Dr. in sacra theologia, historiam juris canonici, jus civile, administrativum, et theoriam et praxim fori ecclesiastici.

- In Facultate Philosophiae: Rdus. D. Aemilius Picornell Lorente, Dr. in philosophia et in sacra theologia, beneficiarius Sti. Martini hujus civitatis, docet ethicam et jus naturale, nec non historiam philosophiae.

^{/20r} Rdus. D. Raphael Ramón Llin, Dr. in philosophia et sacra theologia, beneficiarius metropolitanae Valentinae, psychologiam rationalem, criteriologiam, ontologiam et psychologiam experimentalem.

Rdus. D. Leopoldus Gonzálbez Climent, Dr. in philosophia, sacra theologia et jure canonico, beneficiarius Sanctissimi Salvatoris hujus civitatis, theodiceam nec non et biologiam generalem.

Rdus. D. Franciscus Moll Vives-Sala, Dr. in sacra theologia, jure canonico et philosophia, Lic. in jure civili ac in litteris et scientiis, parochus Sanctissimi Salvatoris hujus civitatis, physicam, chimiam et mathesim.

- In curriculo gimnasiali: Perill. D. Constantinus Tormo Casanova, Dr. in sacra theologia et jure canonico, canonicus poenitentiarius ecclesiae metropolitanae, Curiae dioeceseanae cancellarius, linguam graecam.

Rdus. D. Gulielmus Hijarrubia Lodaes, Dr. in sacra theologia, syntaxim elegantem et historiam hispaniae.

Rdus. D. Vincentius Selfa Feo, Dr. in sacra theologia, beneficiarius utriusque Sti. Joannis hujus civitatis, prosodiam et ortographiam latinas, ac historiam universalem.

Rdus. D. Franciscus Vidal Soler, Dr. in sacra theologia, religionem, historiam sacram et geographiam generalem et hispanam.

Rdus. D. Vincentius Sierra Sales, Dr. in sacra theologia, praeceptivam litterariam et litteraturam hispanam.

Rdus. D. Vincentius Bauset Martí, syntaxim latinam et syntaxim hispanam.

Rdus. D. Joannes B. Senchermés Galdón, Dr. in sacra theologia, ^{/20v} analogiam latina et analogiam hispanam.

- In integro studiorum curriculo: Rdus. D. Vincentius Ripollés Pérez, Lic. in sacra theologia, beneficiarius, magister cantus choralis in metropolitana, docet cantum gregorianum.

Rdus. D. Joannes Belda Pastor, beneficiarius Sti. Martini hujus civitatis, cantum gregorianum.

Rdus. D. Gulielmus Hijarrubia Lodaes, Dr. in sacra theologia, cantum figuratum.

Ad gradus academicos conferendos in Facultatibus Sacrae Theologiae, Juris Canonici et Philosophiae, sunt in hac Universitate Pontificia, sub me magno cancellario, Praeside, et sub Perill. D. Josepho Vila Martínez, vicecancellario, tria collegia doctorum, ut sequitur:

- Collegium Facultatis Sacrae Theologiae: Perill. D. Constantinus Tormo Casanova, Dr. in sacra theologia et jure canonico, canonicus poenitentiarius ecclesiae metropolitanae, cancellarius Curiae dioecesanae, Prof. linguae graecae, decanus collegii.

Perill. D. Felix Bilbao Ugarriza, Dr. in sacra theologia, canonicus ecclesiae metropolitanae, Prof. institutionum socialium.

Perill. D. Emmanuel Rubio Cercas, Dr. in sacra theologia et jure canonico, metropolitanae ecclesiae canonicus, professor theologiae dogmaticae.

Perill. D. Paschalis Llopis Espí, Dr. in sacra theologia, canonicus ecclesiae metropolitanae, censor dioecesanus librorum.

Rdus. D. Vincentius Lliso Machí, Dr. in sacra theologia /^{21r} et jure canonico parochus ecclesiae utriusque Sti. Joannis hujus civitatis.

Rdus. P. Franciscus Orero Bayo, Dr. in sacra theologia, ordinis minorum, Prof. theologiae moralis.

Rdus. D. Aemilius Picornell Lorente, Dr. in sacra theologia et philosophia, Prof. ethicae et historiae philosophiae.

Rdus. D. Franciscus Moll Vives-Sala, Dr. in sacra theologia, jure canonico et philosophia, Lic. in jure civili ac in litteris et scientiis, parochus Sanctissimi Salvatoris hujus civitatis, Prof. physicae, chimiae et matheseos, secretarius collegii.

- Collegium Facultatis Juris Canonici: Perill. D. Julius Cabanes Andrés, Dr. in sacra theologia et jure canonico, canonicus ecclesiae metropolitanae, promotor justitiae in Curia dioecesana, Prof. Textus codicis juris canonici, decanus collegii.

Perill. D. Constantine Tormo Casanova, Dr. in sacra theologia et jure canonico, metropolitanae ecclesiae canonicus poenitentiarius, cancellarius Curiae dioecesanae, Prof. linguae graecae.

Perill. D. Emmanuel Rubio Cercas, Dr. in sacra theologia et jure canonico, metropolitanae ecclesiae canonicus, Prof. theologiae dogmaticae.

Perill. D. Raphael Balanzá Navarro, Dr. in jure canonico et sacra theologia, canonicus ecclesiae metropolitanae, officialis Curiae archiepiscopalis, Prof. institutionum juris publici et privati.

/^{21v} Rdus. D. Antonius Femenía Cabrera, Dr. in jure canonico et sacra theologia, parochun Sti. Valerii hujus civitatis.

Rdus. P. Josephus Pomer, Dr. in jure canonico et sacra theologia, ordinis praedicatorum.

Rdus. D. Leopoldus Gonzálbez Climent, Dr. in jure canonico, sacra theologia et philosophia, beneficiarius Sanctissimi Salvatoris hujus civitatis, Prof. theologiae dogmaticae, logicae formalis, et cosmologiae, geologiae et mineralogiae, et agriculturae, secretarium collegii.

- Collegium Facultatis Philosophiae: Perill. D. Marianus Herrera Sanz, Dr. in philosophia et sacra theologia, archipresbyter ecclesiae metropolitanae, decanus collegii.

Perill. D. Fridericus Ferreres Folch, Dr. in philosophia, sacra theologia et iure canonico, canonicus ecclesiae metropolitanae.

Perill. D. Rogellus Chillida Mañez, Dr. in philosophia, sacra theologia et iure canonico, canonicus magistralis ecclesiae metropolitanae, Prof. linguae haebraicae et graecae biblicae.

Illus. D. Eliseus Soler Herrero, Dr. in philosophia, canonicus collegiatae Sti. Bartholomaei hujus civitatis.

Rdus. D. Aemilius Picornell Lorente, Dr. in philosophia et sacra theologia, beneficiarius Sti. Martini hujus civitatis, Prof. ethicae et historiae philosophiae.

Rdus. P. Ludovicus Urbano Lanaspá, Dr. in philosophia, ordi- /^{22r} dinis praedicatorum.

Rdus. D. Franciscus Moll Vives-Sala, Dr. in philosophia, sacra theologia et iure canonico, Lic. in iure civili et in scientiis et litteris, Prof. physicae, chimiae et matheseos, secretarius collegii.

Ut cap. 1. n. 3d) indicavi, numerus alumnorum hujus Seminarii est 454, quorum 81 sunt clerici, alii sola tonsura initiati, alii minoristae, alii subdiaconi, alii diaconi; ceteri vero alumni in diversis studiorum curriculis distribuuntur. Ex his omnibus: 129 in ipso seminario commorantur interni, nempe, 95 qui integram pensionem solvunt, 9 qui gratuito aluntur, 4 quibus dimidiae pensionis gratia fit, et 21 famuli pro servitio et ministerio; 18 sunt interni in Collegio Majori Praesentationis B. V. Mariae; 11 pariter interni in Regio Collegio Corporis Christi; 225 interni quoque in collegio ecclesiastico Vocationum Ecclesiasticarum; 54 sunt alumni externi, qui, in suis domibus degentes, ad Seminarium accedunt horis lectionum et actuum spiritualium; ac demum 17 sunt audientes, in alumnorum albo non inscripti, scholas tamen adeuntes et frequentantes sicut et ceteri externi.

Aedes Seminarii sunt in via dicta de *Trinitarios* prope ecclesiam cathedralem. Sunt satis amplae et spatiosae, ita ut in ipsis contineri possint 210 alumni interni. Habetur in iis oratorium semipublicum, Immaculatae Conceptionis Beatae Mariae Virginis dicatum, et decora ornatum venustate, ad quod facili aditu tum moderatores tum alumni, non solum ad actus pietatis conveniunt, sed etiam tem- /^{22v} pore recreationis privatim accedunt Sanctissimi Sacramenti visitandi causa. Habetur triclinium apte dispositum, sufficiens numerus cathedrarum seu aularum in quibus professores lectiones tradunt; aula magna scholasticis ac familiaribus solemnitatibus idonea, duo colloquatoria, vestiaria, ambulacra, licet non nimis ampla, culina, cella promptuariare ac vinaria dormitoria unumquodque sub vigilantia respectivi contuberniorum praefecti; et variae

dependentiae in quibus suppellex, qualis ecclesiasticos decet, commoda et ad rem utilis asservatur.

Desideratur in seminario rusticationis domos ubi alumni vacationum tempore commorari possint, et pericula vitare quibus ipsae vacationes sunt obnoxiae.

Reditus seminarii sunt circiter 130.000 pesetae. In hac summa computantur reditus omnes tum titulorum debiti publici qui in seminarii arca numaria custodiuntur, tum pensio a Gubernio soluta ex publico aerario, tum taxae, quas alumni solvunt pro inscriptione in albo matriculae et pro collatione graduum academicorum.

Onera bis redditibus sustinenda sunt etiam circiter centum triginta millia libellarum, adeo ut in praesenti anno scholari onera redditibus superata fuere quinquaginta tantum pesetis.

Ad meliorem seminarii statum videtur valde conveniens habere viridarium seu hortum ad quem alumni in recreationibus conveniant. Indiget pariter seminarium majoribus redditibus ut alumni pauperes gratuito ali et instrui possint.

42. Licet unum est aedificium instructioni alumnorum destinatum, nihilominus ad normam canonis 1354 seminarium distinctum est in ^{23r} majus et minus, habens unumquodque suum clastrum separatum cura dormitorii, vestiarii, aulis lectionum et studiorum, colloquatorio, ambulacris et ceteris cubiculis quae necessaria sunt. Alumni utriusque seminarii tantummodo congregantur in triclinio et in sacello, sed in utroque loco ita sunt subsellia singulis praeparata et sejuncta, ut nullus sit inter majoris minorisque Seminarii alumnos commercium.

43. In hac dioecesi non exigitur tributum seminaristicum de quo can. 1356, sed necessitatibus Seminarii providetur redditibus n. 41, c), relatis.

Observavi can. 1357 circa visitationem alumnorum et regulas internas, quas ex integro reformavi prospiciens alumnorum in virtutibus et scientiis profectui.

Praescripta can 1358, 1360 et 1361 servantur, siquidem ut n. 41, a) exposui, adsunt qui directionem disciplinarem, oeconomicam, et spiritualem aptissime exercent; et sunt omnes sacerdotes integras fama, doctrinae laude conspicui, virtutibus et prudentia praestantes, et alumnis verbo et exemplo prodesse valentes. Quoties ab alumnis postulatur alius ex confessariis extraordinariis, statim arcesitur.

Ad normam canonis 1359 electi fuerunt, et in relativis rebus audiuntur, duo deputatorum coetus, alter pro disciplina, alter pro administratione bonorum temporalium. Constituunt primum coetum, Perill. D. Josephus Vila Martínez, Dr. in sa- ^{23v} cra theologia et jure canonico, ecclesiae metropolitanae canonicus doctoralis, Prof. textus codicis juris canonici, et Perill. D. Julius Cabanes Andrés,

Dr. in sacra theologia et jure canonico, canonicus ecclesiae metropolitanae, promotor justitiae in Curia dioeclesana, Prof. textus codicis juris canonici.

Secundus coetus seu administrationis bonorum constat ex Perill. Dno. Josepho Sanchis Sivera, Dre. in sacra theologia, canonico metropolitanae ecclesiae, Prof. historiae ecclesiasticae et archaeologiae; et Rdo. Dno. Vincentio Lliso et Machí, Dre. in sacra theologia et jure canonico, parochus utriusque Sti. Joannis hujus civitatis.

Fideliter servatae sunt regulae can. 1363 circa admissionem et exclusionem alumnorum in seminario.

Mihi et seminarii moderatoribus specialis est cura, juxta can. 1371, dimittendi aut expellendi dyscolos et incorrigibiles, nec non eos qui ob mores atque indolem ad statum ecclesiasticum non idonei videntur, itemque eos qui in studiis adeo parum proficiunt ut spes non affulgeat sufficientem doctrinam fore assecuturos.

Quam diligentissima, secundum cann. 1364-1366, instituuntur alumni in litteris et scientiis, praesertim in philosophia et sacra theologia. Jam n. 41, a), retuli numerum et statum eorum qui docent et disciplinas quas studiorum ratio complectitur.

Nunc tantum addere debeo, quod in singulis disciplinis tradendis orthodoxia omni ope curatur, ac sedulo invigilatur ne dum studia foventur, errores irrepere possint. In lectionibus tali brevitati consulitur, quae sufficienti amplitudini et perpicuitati non offi- /^{24r} ciat. In explicationibus, non perfunctorie sed accurata diligentia factis, dilucide exponuntur quaestiones, nexus cum aliis controversiis monstrantur, incerta a incertis secernuntur, intime rerum essentia perspecta redditur, argumenta solida proponuntur, difficultates solvuntur et aperiuntur, et errores serpentes, praesertim modernistici, firmissimis rationibus teruntur. In theologicis et philosophicis scientiis omnes sincera et devota mente divum Thomam Aquinatem sequuntur.

Quae in can. 1367 pietatis exercitia praescribuntur alumnis seminarii, haec omnis in seminario valentino observantur.

Ad normam canonis 1369, rector aliique moderatores seminarii pro viribus curant ut alumni spiritu vere ecclesiastico imbuantur.

Praeterea sepius verae et christianae urbanitatis eis traduntur regulae, et superiorum exemplo ad illas colendas excitantur.

44. Ut optat can. 1380, curavi ut tres alumni hujus seminarii, pietate et ingenio praestantes, Collegium Pontificium Hispanum Romae erectum adirent, et Universitatem Gregorianam frequentarent.

/^{24v} Caput VII. DE CLERO GENERATIM

45. Clerus generatim habet quo honestate vivat, licet cum omni modestia et parsimonia. Res tamen non ita se haberet, nisi abhinc duobus annis episcopatus

hispanus obtinisset ab Statu augmentum dotationum cleri, quod aliquo modo responderet elevationi pretii eorum omnium quae ad vitam et victum requiruntur; et etiam nisi praedecessor meus Exmus. Salvador et Barrera taxam missarum, quae duarum erat, ad tres pesetas elevasset. Cum dioecesis regimen suscepti inveni tantummodo in conditione oeconomica valde difficili beneficiarios diversarum communitatum, quarum dotationes nullum augmentum obtinuerant a Gubernio, eo quod nihil ex publico aerario perciperent. Huic malo ut occurrem, omnibus quibus potui mediis adlaboravi ut res oeconomica beneficiariorum in melius vergeret, et Deo adjuvante valui, et augere numerum beneficiariorum in illis paroeciis in quibus deerant nonnulli ad necessarium et commodum servitium fidelium, et redditibus beneficialibus talem incrementum dare, ut congruae beneficiales, quae erant 750 pesetarum, in nonnullis paroeciis sint jam 1.250, ac in ceteris, licet augmentum hodiernum sit aliquantulum minus, vel adhuc nullum, ad eandem summam proxime esse perventuras in Domino confido.

Pro clericis senibus et infirmis domus speciales non adsunt, bene vero est institutus Mons Pietatis Clericorum quo senes et infirmi sufficientibus auxiliis adjuvantur.

^{/25r} 46. Tres sunt in dioecesi domus pro spiritualibus exercitiis, alia sub titulo Immaculae Conceptionis juxta oppidum dictum *Alacuás*; alia adnexa sacello Sti. Vincentii in oppido *Agullent*; et alia in conventu Sti. Spiritus a Monte, prope oppidum *Gilet* nuncupatum. In hac ultima recipiuntur poenitentes.

47. Clerici solent conscientiae maculas frequenter eluere in poenitentiae sacramento, et quotidiana exercitiis meditationis mentalis, visitationis Sanctissimi Sacramenti, recitationis marialis rosarii, et examinis conscientiae peregere, ad mentem can. 125.

Solent quoque aetatis temporibus recedere ut spiritualibus exercitiis vacent per octo vel decem dies in aliqua ex domibus n. 46 recensitis. Plures singulis annis, alii singulis bienniis, ceteri singulis trienniis recedunt. Si qui vero ultra tres annos huic obligationi non satisfecerunt, mihi cura est can. 126 eis in memoriam revocare, et observantiam obligationis urgere.

Neosacerdotes omnes, expleto curriculo studiorum, examen per integrum triennium subeunt in diversis sacrarum scientiarum disciplinis, antea a me in opportunis programmatibus designatis, secundum can. 130.

Ut uberiori profectu conferentiae seu collationes de re morali et liturgica celebrarentur, ex integro reformavi aliquas dispositiones praedecessorum in hac re, diversos collationum coetus in civitate archiepiscopali et in omnibus vicariatus foraneis constitui, et materias pertractandas methodo practicae utiliori ordi- ^{/26v} nandas curavi, ad mentem can. 131 et 448.

Generatim observant sacerdotes can. 133, quo cavetur ne clerici retineant apud se mulieres de quibus suspitio esse possit, nec earum domos frequentent. Attamen non defuerunt aliqui pauci sacerdotes qui contra canonis praescriptum

viverent. Quare eis prohibui retentionem vel frequentationem mulieris quae attulerat periculum incontinentiae, vel scandali oborti aut imminentis causa esse poterat.

Tum magna confessionum auditarum frequentia tum etiam consueta sacerdotum vivendi ratio, a familiaritate et visitationibus mulierum valde remota, unde praecipuus cum ipsis relationum locus et fons est sedes confessionalis, nonnullis miseris sacerdotibus occasionem dederunt nefandum sollicitationis in confessione crimen patrandi. Sed eorum numerus, relate ad numerum similiter delinquentium in praecedentibus annis, manifeste decrescit.

Praxis vitae communis inter clericos dioecesis non erat inducta, imo nec vicarii cooperatores una cum suo parrocho habitant ut optant cann. 134 et 476. Ne in posterum sacerdotes fraudarentur utilitatibus et commodis vitae communis, varia media adhibui, et inter ea litteras pastorales ad clerum direxi, eo felici successu, ut Deo auspice jam in hac civitate sit erectus coetus sacerdotum in communi viventium, et speratur fore ut in diversis locis alii constituantur.

Leges cann. 135 circa recitationem officii divini; 136 circa habitus ecclesiastici et tonsurae delationem; 811 circa vestis talaris^{26r} delationem in sacrificio missae; et 137 circa fideijussiones cavendas, inconsulto ordinari, recte in dioecesi observantur.

Canones 138, 140 et 742 circa abstinentiam ab omnibus quae statum ecclesiasticum dedecent, a theatris et spectaculis mundanis et a negotiorum saecularium gestatione observari ab omnibus solent. Attamen aliquos abusos in hac materia corrigendos inveni, et statim ut ad meas aures pervenerunt, correxerunt.

48. Nulli sacerdotum concessi licentiam, de qua in can. 139, operam suam praestandi in arcis nummulariis parsimonialibus, cooperativis, ruralibus, aut similibus cum onere reddendi rationes. Sacerdotes in talibus institutis, nonnisi officium consilii exercent, absque interventu in rebus et rationibus oeconomicis, et a religiosa vitae sacerdotalis praxi ex hac causa non deflexerunt.

49. Clerus praestat eam quam can. 127 praescribit reverentiam et obedientiam erga Sedem Apostolicam et ordinarium. Nihil in hac re corrigendum habui.

Non adsunt in dioecesi sacerdotes diversorum sed unius ritus et linguae, et inter eos christiana caritas regnare solet.

50. Generatim clerici, nisi forte legitimo impedimento detineantur, obsequenter suscipiunt officia quae eis juxta can. 128 committo, et hoc quoties et quando meo iudicio Ecclesiae necessitas postulaverit.

Non habentur qui, quamvis viribus polleant, otiosi tamen vivere malint, neque nunc adsunt qui universitates laicas frequentent.

51. Pauci sunt sacerdotes qui in libellis, periodicis et ephemeris^{26v} diebus religiosis et socialibus scribunt, et hoc, ad normam can. 1386, facultate a me

obtenta faciunt et cum magno pietatis, religionis et societatis lucro; nullus vero est qui in diariis et libellis politicis allaboret.

52. Gratum mihi est referre non invenisse sacerdotes, qui cum populi christiani scandalo diaria et ephemerides vel libros legant, quae clericos dedecent.

Neque adsunt qui factionibus municipalibus aut politicis indebite se inmiscant. Cum aliquem talibus factionibus operam dantem comperi statim ut ab illis abstineret, monendum curavi.

Deo miserente, in dioecesi nec sunt sacerdotes qui ad statum saecularem fuerint redacti, nec qui per nefas ad illum sua sponte sint regressi. Adest vero subdiaconus, D. Henricus Moltó Abad, qui fere decem abhinc annis dioecesim Exmo. Guisasaola et Menéndez gubernante, a Sede Apotolica redactus fuit ad statum laicalem.

53. Aliquae poenas vindicativas, ex recensitis in can. 2298 irrogavi ad punienda delicta quorundam clericorum, qui fere omnes videntur nunc emendari.

Graviores casus sunt sequentes: sacerdotem Vincentium Alamar, beneficiarius Sti. Joannis et Vincentii hujus civitatis, gravi mulcta pecuniaria coercui secundum can. 2408, et ab officio rationarii removi, eo quod taxas consuetas et legitime approbatas per longum tempus auxerit, et ultra eas a fidelibus exigere consueverit.

Ad normam can. 2321, sacerdoti Elias Sanjuán, qui missam eodem /^{27r} die iterare praesumserat contra praescripta can. 806, et hoc decies fecerat, suspensionem a missae celebratione per mense imposui, et salutarem poenitentiam recedendi ad conventum Sti. Spiritus, in eoque per decendum spiritualia exercitia peragendi.

Tandem cum sacerdos Julius Leal, vicarius adjutor parochi oppidi dicti *Gestagar*, a custodibus municipalibus deprehenderetur obscena faciens in publico mingitorio hujus civitatis, privavi eum officio vicarii secundum can. 2359, et ei praescripsi commorationem in conventu Sti. Spiritus per octo dies, ut eo tempore spiritualibus exercitiis vacaret.

Caput VIII. - DE CAPITULIS

54. Extat capitulum cathedrale metropolitanum.

55. Constat hoc capitulum sex dignitatibus, quatuor officiis et sexdecim canonicis. Dignitates sunt: decanus, archipresbiter, archidiaconus, cantor, ludi magister, et thesaurarius.

Officia ecclesiae metropolitanae sunt: duo ex jure communi, scilicet theologus seu lectoralis, et poenitentiarius; et duo ex jure hispano, nempe, doctoralis seu advocatus Capituli, et magistralis seu concionator. A canonicis theologo et poenitentiario servantur quae cann. 399-401, pro illis jubent.

Adsunt etiam in cathedrali viginti beneficiati minores, quorum ^{/27v} unus est caeremoniarum magister, et decem diversa officia exercent in choro cantorum ecclesiae metropolitanae.

Preter beneficiatos minores sunt tres cappellani, servitio altaris addicti.

56. Dotatio hodierna decani sunt 5.250 pesetarum; ceterarum dignitatum et quatuor officiorum, 4.750; canonicorum simplicium, 4.250; beneficiatorum minorum 2.750; et. cappellanorum altaris, 1.000.

In distributionum et punctaturarum disciplina vigent et servantur regulae can. 395, scilicet, duae tertiae partes dotationum constituunt fructus grosos seu annuos, reliqua vero tertia pars distributionibus quotidianis applicatur. Punctator, a capitulo nominatus, praestito prius, initio anni, jurejurando de munere fideliter implendo, absentes a divinis officiis quotidie notat. Et punctaturae, quavis collusionem aut remissione exclusa diligentibus in choralis servitio cedunt.

57. Canonicatus et beneficia patronorum particularium non sunt in ecclesia metropolitana. Extat tamen patronatus regius, qui specialibus legibus concordatis cum Sede Apostolica regitur.

58. Statuta capituli cathedralis nunc vigentia ab eodem capitulo condita fuerunt anno 1879, et a cardinali Monescillo, tunc temporis archiepiscopo Valentino, approbationem legitime acceperunt. Post Codicis Juris promulgationem necesse fuit statuta reformare, ut accomodarentur et aptarentur dispositionibus Codicis. Facta jam reformatione, capitulum nova statuta, juxta cann. 410 et 416, meae subiecit approbationi.

59. Nullus est in ecclesia metropolitana canonicus ad honorem.

^{/28r} 60. Sede metropolitana vacante, providetur dioecesis regimini per designationem vicarii capitularis, a capitulo factam intra octo dies ab accepta notitia vacationis.

Ultima vacationis vice, cum obiit antecessor meus Exmus. D. Salvador et Barrera die 4 septembris anni 1919, ad unguem servata fuit disciplina quam tradunt cann. 429-443, et Capitulum deputavit ad munus vicarii capitularis Perill. D. Michaellem Payá Alonso de Medina, ludi magistrum ecclesiae metropolitanae, et ad munus oeconomi Perill. D. Marianum Herrera Sanz, archipresbyterum ejusdem ecclesiae qui statim post meam possessionem dioecesis rationes suorum officiorum mihi reddiderunt.

61. Capitulum metropolitanum pie, devote, et solemniter officia divina, sacrasque functiones omnes, peragit, secundum praescripta caeremonialis episcoporum et decreta S. R. Congregationis decorem domus Dei et splendorem cultus in ea vigilantissime curat et fovet; onera suscepta foundationum et legatorum ad pias causas fideliter implet; bona sua ad normam juris administrat; et erga me reverenter et obsequenter admodum se gerit.

62. Ut Cap. I, n. 3e), indicavi, in dioecesi extant tres collegiatae, et viginti sex communitates beneficiariorum ad modum capitulorum erectae.

Quoad collegiatus : a) Extiterat olim in civitate *Gandia* ecclesia collegialis, quae saeculo elapso capitulum amisit postquam executioni mandatae fuerunt leges desamortizationis bonorum ecclesiasticorum. Haec collegiata per decretum Regis Catholici, concordatum^{28v} datum cum Apostolica Sede, et evulgatum 26 aprilis 1907, restituta fuit, et in ea instauratum capitulum constans unica dignitate, quae est abbatis, duobus officiis, scilicet, poenitentiario et magistrali, et octo aliis canonicis. Praeterea habet sex beneficiarios minores.

Dotatio abbatis est 3.850 pesetarum; officiorum, 2.100; canonicorum 1.750; beneficiariorum minorum, 850. Servantur praescripta can. 395 circa distributiones et punctaturas.

Collegiata gandiensis est juris patronatus ducum Gandiae, et provisiones fiunt juxta leges specialiter concordatas a Gubernio cum Sede Apostolice die 18 iulii 1917.

Habet statuta quae ad normam cann. 410 et 416 nunc corriguntur ut codici accomodentur.

Nullus in ea est canonicus ad honorem.

Pro viribus conatur capitulum ad tramites liturgiae solemnibus functionibus sacras peragere, reverentiam et obedientiam debitam mihi obsequenter praestat, et in omnibus juxta leges canonicas procedit.

b) Civitas setabensis, vulgo *Játiva*, sede episcopali insignita fuit eo tempore quo visigothi in Hispania dominabantur. Postea saeculo VIII, mauris hanc nationem invadentibus et occupantibus, amisit cathedram episcopalem. Anno 1413 in paroecia majori civitatis erecta fuit collegiata, quae per Concordatum anni 1851 suppressa fuit. Tandem Pius X, votis cleri populique setabensis annuens, per decretum S. C. Consistorialis, die 16 martii 1909 datum, paroeciae^{29r}, in qua olim fuerat collegiata, contulit dignitatem collegiatae ad honorem.

Haec collegiata habet abbatem et decem canonicos (inter quos non sunt officia theologi et poenitentiarum), nec non et sex beneficiarios minores.

3.100 pesetarum constituunt dotationem abbatis; 850, canonicorum; 750, beneficiariorum. Quoad distributiones et punctaturas servatur disciplina can. 395. Non habet praebendas nec beneficia patronata; bene vero statuta ad normam cann. 410 et 416.

De modo quo capitulum sacras functiones peragit, quo se gerit erga me, et de aliis quae ad ejus bonum nomen pertinent, eadem reffero, quae supra de capitulo gandiensi dixi.

c) Ecclesia paroecialis Sti. Bartholomaei hujus civitatis, per breve Leonis XIII, datum die 2 decembris 1902, erecta fuit ut collegiata ad honorem.

Constat paroco, qui vulgo vocatur *prior*, et novem canonicis. Non habet theologum nec poenitentiarum, nec alios beneficiarios.

Dotatio parochi est 3.500 pesetarum; et ceterorum canonicorum, 1.000. In distributionibus et punctaturis retinetur disciplina codicis. In ipsa non sunt

beneficia patronata. Statuta nunc reformantur secundum praescripta sacrorum canonum. Liturgia solemniter in sacris functionibus observatur. Capitulum reverenter se gerit erga me, et in omnibus recte procedit.

Quoad communitates beneficiariorum coadjutorem: a) In civitate valentina: Existunt in hac civitate tredecim communitates ad ^{/29v} modum capitulorum erectae, quarum praesides sunt parochi civitatis, qui percipiunt singuli, ex publico aerario, 2.500 pesetarum ceu parochi; et ex redditibus beneficalibus, summam aequalem congruae beneficali respectivae communitatis, et hoc non titulo secundi beneficii, sed tamquam retributio muneris praesidendi.

Praeter parochum praesidem, constituunt communitatem Srum. Joannem et Vincentii, sex beneficiati cum dotatione 750 pesetarum; Sti. Martini, quatuordecim beneficiati cum dotatione 950 pesetarum; Sti. Andreae, duodecim beneficiati cum dotatione 1.150 pesetarum; Stae. Catharinae et Sti. Augustini, sex beneficiati cum dotatione 1.000 pesetarum; utriusque Sti. Joannis, triginta beneficiati cum dotatione 1.400 pesetarum; Sti. Thomae, sex beneficiati cum dotatione 750 pesetarum; Sti. Stephani protomartyris, sex beneficiati cum dotatione 750 pesetarum; Sti. Nicolai, quindecim beneficiati cum dotatione 750 pesetarum; Sanctissimi Salvatoris et Stae. Monicae, octo beneficiati cum dotatione 1.250 pesetarum; Beatae Mariae Virginis a Columna et Sti. Laurencii, quatuor beneficiati cum dotatione 875 pesetarum; et Sti. Michaelis et Sebastiani Martyris, duo beneficiati cum dotatione 750 pesetarum.

b) Extra civitatem: In diversis civitatibus et oppidis hujus dioecesis erectae fuerunt tredecim communitates sub praesidentia parochorum, qui ut tales percipiunt ex publico aerario dotationem 2.250 pesetarum, excepto parochi oppidi *Benigánim* cujus dotatio sunt 2.000 pesetae.

Praeter parochum constituunt communitatem Stae. Catharinae ^{/30r} de *Alcira*, septem beneficiati; Stae. Mariae de *Alcoy*, sex; Sti. Jacobi de *Algemesí*, quinque; Sti. Michaelis de *Benigánim*, tres; Sti. Petri de *Benisa* tres; Assumptionis Beatae Mariae Virginis de *Bocairente*, decem; Assumptionis Beatae Mariae Virginis de *Carcagente*, quatuor; Assumptionis Beatae Mariae Virginis de *Cocentaina*, tres; Assumptionis Beatae Mariae Virginis de *Jijona*, tres; Assumptionis Beatae Mariae Virginis de *Liria*, quatuor; Stae. Mariae de *Onteniente*, tres; Stae. Mariae de *Sagunto*, quinque; Sti. Petri de *Sueca*, quinque. Dotationes sunt 750 pesetarum.

In omnibus communitatibus beneficiariorum coadjutorum hujus dioecesis observantur leges de distributionibus et de punctaturis.

Maxima beneficiariorum pars erat juris patronatus. Sed, Deo favente, ad exitum perducere potui opus a meo praedecessore inceptum, vi cujus nunc, extinctis patronatibus omnia beneficia sunt liberae collationis ordinarii.

Communitates habent sua statuta canonice approbata, quae hoc tempore corriguntur ut Codici omnino aptentur. Pie et convenienter peragunt functiones

cultus divini; reverentes et obsequentes sunt erga me; et omnia, prout decet, facere solent, quae ad ipsas pertinent.

Caput IX. DE VICARIIS FORANEIS ET PAROCHIS

63. Vicarii foranei generatim adimplent diligenter ea omnia quae ^{/30v} can. 447 praescribit circa vigilantiam in ecclesiasticos viros sui districtus, circa curam ut leges canonicae et decreta ordinarii observentur et circa alia.

Paroecias visitant juxta normas a praedecessore meo datas anno 1918.

Et de statu sui vicariatos rationem mihi reddunt secundum cann. 449.

Attamen fortasse ob novitatem commisi muneris, quod ante Codicem in hac dioecesi non habebant, et ob nimiam extensionem districtuum, quamvis vicarii foranei generatim omnia praestent, quae juxta Codicem Juris facere debent, nihilominus major eorum attentio desideratur in vigilantia major solertia in visitatione paroeciarum, majus studium in relationibus status vicariatus confiendis et mihi tradendis. Quam ob rem, et vicarios foraneos urgere decrevi, et in Conferentiis Episcopalibus, mense majo superioris anni habitis, de modo efficaciorum reddendi actionem vicariorum foraneorum cum suffraganeis deliberavi, et pro tota ecclesiastica provintia normas visitationis ab illis faciendae statuimus et sancivimus.

64. Paroeciae omnes de suo pastore sunt provisae. In eis servatur lex a can. 460 lata, secundum quam, et parochi singuli unam tantum paroeciam titulo habent et in eadem paroecia unus est tantum parochus qui actualem animarum curam gerat. Huic legi non erant in dioecesi consuetudines aut privilegia contraria.

65. Inamovibiles sunt omnes paroeciae, nulla amovibilis.

Nec adsunt unitae capitulo cathedrali vel collegiali, nec domui religiosae aut alii personae morali. Omnes parochi sunt clerici saeculares; nullus est qui ad ordinem religiosum pertineat.

^{/31r} 66. Ex 337 paroeciis dioecesis, 292 sunt regii patronatus, et providentur juxta leges concordatae a Gubernio hispanico cum Sede Apostolica, id est, per concursum ab ordinario indictum, quo peracto, ipsemet ordinarius tria nomina approbatorum in concursu Regio Patronato proponit, qui primo loco propositum semper nominat. Concursus non habetur specialis pro unaquaque paroecia, sed generalis pro omnibus ex consuetudine hispana, antea approbata a S. C. Concilii, et nunc in can. 459 expresse confirmata donec Sedes Apostolica aliud decreverit. De cetero observantur praescripta constitutionis Benedicti XIV, *Cum illud*, diei 14 decembris 1742.

Reliquae 45 paroeciae erant juris patronatus, praesertim laicorum. Quapropter volens plene perficere quod meus praedecessor inchoaverat, vehementi conatu allaboravi ut patroni spiritualia suffragia, loco juris patronatus aut saltem juris praesentandi, acceptarent juxta can. 1451, eo successu ut nunc

ex 45 paroeciis nonnisi 5 remanent patronatae, de quibus in Domino confido quod proxime erunt, sicut et ceterae 40, liberae collationis ordinarii.

67. Provisio paroeciarum liberae collationis fit per concursun generalem juxta cann. 455 et 459.

68. Parochi vivunt tum ex redivibus quos ex publico aerario percipiunt, tum ex incertis stolae, non vero ex immobilibus, quae a nulla fere ecclesia habentur, nec ex fidelium vel dioecesis contributione. Dotationes ex publico aerario sunt: pro parochis termini primae classis, 2.500 pesetarum; pro ceteris parochis termini, 2.250; pro parochis ascensus, 2.000; pro parochis ingresus, 1.750. ^{31v} Quantitas jurium stolae diversa est pro diversa locorum magnitudine et pro majori minorive pietate incolarum.

Commode, generatim vivunt parochi, neque proinde sunt inter eos qui egestate laborent.

Inhabitant domum paroecialem, paroeciae propriam, quae sufficiens esse solet.

69. Generatim satisfaciunt parochi iis quae praescribunt: a) can. 463 circa gratuitum ministerium pauperibus praestandum, qui solvendo impares sunt; b) can. 465, circa residentiam in domo paroeciali prope paroeciam absentiam per duos ad summum menses, licentiam abeundi et substitutum; c) can. 466 circa applicationem missae pro populo sibi comiso diebus doninicis et festivis in ecclesia paroeciali, nisi rerum adjuncta missam alibi celebrandam exigant aut suadeant. (Parochi autem ingressus et ascensus secundae classis, ex apostolico indulto anno 1918 ad quinquennium concessio dispensati sunt ab applicatione hujus missae in festis suppressis); d) can. 467, circa celebrationem divinatorum officiorum administrationem sacramentorum quoties fideles legitime petunt, et zelum salutis animarum; e) can. 468, circa curam infirmorum, eos sedulo visitando morti proximos effusa caritate adjuvando, sacramentis extremis reficiendo sollicite, benedictionem apostolicam cum indulgentia plenaria pro mortis articulo impertiendo, eorumque animas commendando misericordiae Deo; f) can. 469, tum circa vigilantiam ne errores quoad fidem et mores, praesertim in scholis publicis et privatis, tradantur, aut vitis subrepant, tum circa opera caritatis, fidei et pietatis in respectiva paroecia instituenda atque ^{32r} impense fovenda; g) can. 470, circa libros paroeciales juxta normas ab ordinario datas recte conficiendos, adnotationes marginales confirmationis matrimonii, subdiaconatus, et professionis religiosae solemnem in libro baptizatorum, et exemplaria authentica quotannis tradenda Curiae dioecesanae; et h) can. 735, circa olea sacra in tuta et decenti custodia sub clavi in ipsa ecclesia asservanda.

Hoc tamen non obstante, tum in visitatione pastorali tum extra ipsam aliquos defectus et abusus detexi in omnibus fere materiis relatorum canonum, praesertim vero in residentia parochorum, administratione sacramentorum, et vigilantia in scholis ut errores non diseminentur, et religio accurate edoceatur. Quos quidem abusus pro viribus corrigere studui.

70. Circa baptismum: Omnes omnino ecclesiae paroeciales sacro fonte sunt instructae juxta can. 774. Post Codicis promulgationem, et vi can. 775, incipiunt parochi libenter accedere ad ecclesiam vel oratorium publicum proximum domui infantis, ut ibi eum baptisent, quoties hic sine vitae periculo aut gravi incommodo ad paroeciam transferri nequit.

71. Circa Sanctissimam Eucharistiam: Parochis cura est generatim et studium ut juxta can. 863, fideles saepius et etiam quotidie pane Eucharistico reficiantur secundum normas ab Apostolica Sede datas.

Similiter vigilant, juxta can. 865, ut sanctum viaticum infirmis ne nimium differatur, sed administretur eis quin adhuc plene sunt compotes sui.

^{/32v} Insuper curant, juxta cann. 1273, 1274 et 1275, ut cultus Sanctissimi Sacramenti augeatur. Quem ad finem excitant pietatem fidelium erga Sanctissimam Eucharistiam; hortantur ut non modo diebus dominicis et festivis de praecepto sed etiam aliis diebus infra hebdomadam frequenter in quantum fieri possit, missae sacrificio assistant; visitationem serotinam sacramenti foveant; expositionem ejusdem statis temporibus peragunt, inter quas supplicationem Quadraginta Horarum semel in anno nunquam omittunt. Speciatim notare debeo, quod ea est populi dioecesis in Sanctissimam Eucharistiam devotio, ut valde frequens sit in paroeciis ejus expositio, quae regulariter fit instantibus fidelibus vel laicorum confraternitatibus. Quamplures existunt foundationes ad faciendas supplicationes Quadraginta Horarum, sine praejudicio supplicationis ordinariae, quae in Codice praecipitur.

Juxta can. 854, servata parentibus et confessariis debita libertate, ad judicandum de sufficienti puerorum dispositione ad primam communionem, prudenter advigilant parochi ne pueri ad sacram Synaxim accedant ante adeptum usum rationis, vel sine sufficienti dispositione; simulque curant ut usum rationis assecuti et sufficienter dispositi quamprimum hoc divino cibo reficiantur itemque cavent ne parentes officium suum negligant, et alii abusus ne subrepan.

Circa materias hujus numeri aliquos abusus inveni, et opportuna remedia adhibui.

72. Circa extremam unctionem: Quenam fuerit praechorum circa hoc ^{/33r} sacramentum agendi ratio, modo retuli n. 69, e).

73. Circa natiomii celebrationem: Quae in Codicis libro III, titulo VII, praescribuntur circa libertatem status contrahentium, dispensationem impedimentorum, sacros ritus celebrationis matrimonii et adnotationem in libro baptizatorum faciendam, accurate servantur a parochis juxta instructionem pro universa ecclesiastica provintia datam in Conferentiis Episcopalibus habitis in meis aedibus mense majo anni 1921.

Etiam in hac re aliquos abusus correxi, quos inveneram.

74. Circa catechesim: A parochis diligenter servantur, quae can. 1330 praescribit circa praeparationem ad confirmationem suscipiendam; circa

continentem per plures dies institutionem ante primam sacramenti poenitentiae receptionem; et circa peculiari studio faciendam puerorum instructionem et praeparationem ut sancte sancta primum de altari libent.

Dispositiones cann. 1331-1336 circa catechismum adultis explanandum diebus dominicis et festis de praecepto, hora magis apta ad eorum frequentiam, et circa doctrinae christianae traditionem pueris, etiam iis qui primam communionem jam receperunt, adhibito ad hoc adiutorio clericorum paroeciae, et etiam laicorum qui in pio doctrinae christianae, sodalitie cooptati sunt, communiter servantur a parochis.

75. Circa evangelii praedicationem: Officium de quo can. 1344, praedicandi populo verbum Dei per homiliam, praesertim in missa in qua major esse solent paroecianorum frequentia diebus dominicis /^{33v} ceterisque festis de praecepto, communiter adimplent parochi, et etiam vicarii cooperatores plenam curam animarum obtinentes in ecclesiis filialibus, a paroecia matrice separatis.

Sacrae contiones, ad normam can. 1346, quotannis tempore Quadragesimae, et regulariter per tres dies in singulis hebdomadis habentur in cathedrali, collegiatis et paroeciis.

Item sacrae missiones locum habent, non quidem decimo quoque anno ut stricte praecipit can. 1349, sed multo majori frequentia et cum magno animarum lucro.

76. Vicarii cooperatores, alique animarum curatores, ad normam cann. 473 et sequentium, ac statutorum, laudabiliter suis officiis fungi solent.

Antequam hujus capituli relationem absolvam, notandum duco tam de catechesi puerorum et adultorum ac de evangelii explanatione, quam de gestione vicariorum in suo munere quod jam supra de aliis rebus significavi, scilicet aliquos abusos et negligencias a me fuisse detectas et emmendatas.

Caput X. DE RELIGIOSIS

77. In biennio quo sum in dioecesi, partim per meipsum, partim per visitatores ad id deputatos, et cap. V. n. 37, descriptos, domorum religiosarum, ad normam cann. 512 et 513, visitationem peregi, scilicet, monialium monasteria et domos congregationum /^{34r} dioecesanarum visitavi quoad omnia; domos vero congregationum laicalium juris pontificii, quoad ea quae cann. 512 et 618 determinantur. In domibus congregationum clericalium juris pontificii visitationem nondum feci.

78. Religiosi, sive viri, sive mulieres proprias constitutiones legitime probatas. Non sunt qui habitent soli, nec in domibus privatis cum saecularibus, nisi exclaustrati et saecularizati, de quibus infra, n. 82, referam.

Etiam si eas non requisivi juxta can. 1334, tamen plures communitates catechismum tradere consuescunt.

Incedunt semper habitu unuscuiusque ordinis vel congregationis proprio.

79. Adsunt in dioecesi religiosi, viri et mulieres quaestuantes, qui praescriptiones cann. 621, 622 et 624 adamussim servant. Exinde nullum inconueniens accidit, nihilque habeo hac de re animadvertendum.

80. Sunt in dioecesi quatuor congregationes juris dioecesani: Sorores Visitationis et Sti. Michaelis, Operariae Divini Magistri, Sorores Doctrinae Christianae, et Sorores Ancillae Mariae Immaculatae.

Sorores Visitationis et Sti. Michaelis unicam habent domum, quae est in cacumine montis Sti. Michaelis iuxta civitatem *Liria*. Finis hujus congregationis est curam gerere celebris ecclesiae Sti. Michaelis, domui adnexae, cultum Sti. Michaelis propagare et domum exercitiorum spiritualium erectam pro mulieribus gubernare et administrare. Emittunt tria vota substantialis ^{34v} status religiosi et habent constitutiones quae nunc Codicis dispositionibus aptantur. Congregationem constituunt sex religiosas.

Sorores Doctrinae Christianae habent 12 domos in dioecesi. Finis hujus instituti est catechismum et religionem docere, quam ob rem condunt et dirigunt collegia parvulorum et puellarum ad religiosam populi institutionem. Etiam curam infirmorum suscipiunt in hospitalibus. Domus generalitia est in oppido *Mislata* prope Valentiam. Numerus sororum est 57, quae aestimabilia servitia praestant.

Sorores Ancillae Mariae Immaculateae, vulgo dictae *Protectoras de Obreras*, habent quatuor domos cum 51 religiosis. Finis instituti est feminas opifices colligere easque a periculis quibus ob juveniles aetatem sunt obnoxiae praeservare, quod quidem cum magno earum profectu et spirituali utilitate faciunt. Domus generalicia Valentiae est.

Operariae Divini Magistri, quae vulgo vocantur *Avemarianas*, sunt congregatio dioecesana a me novissime erecta die 15 junii 1921, consulta prius ut juris est S. C. de Religiosis. Finis peculiaris operariorum est exercere apostolatam caritatis ad christianam populi educationem praesertim in scholis. Duas domos habet hoc institutum generalicia, in oppido dicto *Benimámet*, prope Valentiam, et alia in civitate *Bilbao*, dioecesis Victoriensis in Hispania. In domo generalicia sunt 16 religiosas. Fundator Operariorum est sacerdos hujus dioecesis Dr. Michael Fenollosa (*sic*) et Ro- ^{35r}ca, qui cernens puellas infimae plebis in lugenda religionis ignorantia versari, et motus misericordia, super ipsis, cogitavit congregationem magistrarum instituere ad christianam populi eruditionem.

Omnes praedictae congregationes magnam afferunt utilitatem et fructum: prima in propagatione venerationis et cultus S. Michaelis Archangeli, et in procuratione exercitiorum spiritualium pro feminis. Ceterae vero, in catholica plebis educatione.

81. Nullum offendiculun habeo cum religiosis.

82. Nonnulli adsunt viri religiosi, ordinibus sacris jam initiati, quorum alii exclaustrati, alii saecularizati fuerunt per apostolicum indultum. Omnes servant praescriptiones cann. 639 et 640.

83. a) In domibus religiosarum servantur canonicas leges circa admissionem ad noviciatum, professionem, clausuram, confessarios, ac bonorum temporalium administrationem, juxta cann. 512, 513, 520, 527, 533, 535, 547, 549, 550, 552, et 600-605.

b) Monasteria monialium quae sunt in dioecesi meae jurisdictioni subjecta sunt, quia viget in Hispania decretum "Peculiaribus inspectis" S.C. Episcoporum et Regularium, 10 decembris 1858, vi cujus omnes etiam votorum solemnium religiosae, non praelato regulari, sed ordinario loci subduntur. Haec dispositio est transitoria et singulis triennis renovatur.

c) Religiosae vitae activae addicunt se diversis operibus scilicet: edocendi parvulos; educandi puellae, praeservandi mulieres; lapsas corrigendi; exercitia spiritalia feminis procurandi; fa- /^{35v} mulas ad domesticum servitium instruendi; domos regendi ad quas dominae secedunt, solventes modicam pensionem; orfanotrophia dirigendi; senes derelictos et pauperes colligendi; infirmos in hospitalibus assistendi; eandem curam in domibus, praesertim noctu praestandi. Sane uberes fructus ex his operibus reportantur.

d) Cautelis opportunis cavetur ut religiosae, quae infirmis in privatis domibus assistunt, aut rem domesticam in nosocomiis aliisve domibus virorum curant, a periculis horum ministeriorum propriis eripiantur. Deo opitulante, nihil hac de re deplorandum habetur.

Caput XI. DE POPULO FIDELI

84. Mores populi sunt generatim boni et honesti. Vita privata est essentialiter christiana, siquidem in domibus a maxima familiarum parte Deus honoratur et colitur, quotidie recitari solet mariale rosarium, et cetera, quae ad vitam, christianam pertinent, communiter peraguntur. In nonnullis oppidis ut *Buñol*, *Carlet*, *Alberique*, aliisque paucis, talis vita vere languescit, sed in reliquis civitatibus et oppidis dioecesis christiana pietas omnium fere familiarum vitam informat.

Vita publica etiam christiana est in suis magnis lineamentis non exceptis urbibus magnis ut *Alcoy*, *Alcira* et ipsa metropolis Valentia, quae constat circiter 400.000 millibus incolarum. Haec /^{36r} vita non in meris externis pompis et sollempnitatibus sed in vero pietatis spiritu consistit, et in operibus religiosis et piis manifestatur et ostenditur.

Sunt tamen in magnis civitatibus, et praesertim Valentiae, mala propria magnarum urbium, ut folia et ephemerides plus minusve fidem aut bonos mores impetentes, publica spectacula et cinematographa parum honesta et alia ad libidinem incitantia.

Ut christianae vitae professio semper conservetur, et ubi paulum defecit, sensim restituatur, diversa media, et non sine fructu, adhibentur. Imprimis concionatores sacri vehementer contra licentiam morum, prava spectacula et pericula mundana clamant; folia et ephemerides catholicae religionem et fidem defendunt

strenue, et adversariorum tela viriliter retundunt. Scholis catholicis et variis operibus postscholaribus sumnoperere cavetur praeservationi puerorum et puellarum.

Praeterea quamplurimae existunt associationes piae, tam Valentiae quam in populis, Sanctissimo Cordi Jesu aut Beatissimae Virgini Mariae dicatae, quae per frequentiam sacramentorum aliaque opera sancta fidem et pietatem promovent atque morum reformationi incumbunt.

Viget fere in omnibus populis pia praxis decantandi publice per vias et plateas, ac processionaliter, rosarium marianum diebus dominicis et festis. Quae quidem praxis etiam in civitate Valentiae viget, et non obstante adversariorum impugnatione conservatur et continue augetur.

^{/36v} Adsunt denique in civitatibus et oppidis principalioribus Conferentiae Sti. Vicentii a Paulo tum virorum tum mulierum sub directione et regimine dioecesanis consilii, et alia instituta similia, quae in salutem proximorum multum conferunt.

85. Populus debita reverentia prosequitur clericos et maxima Romanum Pontificem et episcopos. In visitatione pastoralis, in aliis episcopalibus visitationibus et in quotidianis relationibus cum dioecesanis, praeclara et indubia affectus et amoris signa recipio.

86. Circa observantiam praeceptorum audiendi sacrum et abstinendi ab operibus servilibus, de qua can. 1248, magna existit differentia inter oppida fere omnia hujus dioecesis, et illa pauca oppida supra memorata, in quibus fides et pietas tepescit. In illis dicta praecepta generatim observantur; in his satis negliguntur. Proportio generalis pro singulis centenis est 90%.

Ad leges quod attinet, abstinentiae et jejunii, de quibus cann. 1252 et 1254, non dubito asserere eas observari generatim a fidelibus qui legitimo impedimento non excusantur. Attamen major est observantia legis abstinentiae quam jejunii.

Juxta can. 770, a parentibus habetur generaliter sollicitudo ut infantes quamprimum baptizentur, maxime si eorum vita periclitatur. Ast quamvis plures differant baptismi collationem per aliquos dies sine necessitate, curant omnino ut sui liberi baptizantur. Numerus non baptizatorum non attingit 1%.

Circa communionem paschalem, quam praescribit can. 859, si conerantur alii populi cum aliis, id est, ferventiores cum frigidis ^{/37r} ita ut proportio media habeatur, dicendum videtur quod ex viris, pro qualibet centena, adimplent praeceptum 71%, et ex mulieribus 93%.

Usus frequentis communionis, secundum can. 863, est sat diuffusus in populis dioecesis. Quotidie vel fere communicant plus quam 53.000 fidelium et sunt 60.000 virorum et mulierum qui singuli hebdomadis vel bis in mense communionem suscipiunt.

Dioecesanis ut praescribunt cann. 865 et 944, generatim recipiunt sacramenta extrema; tamen sunt plures qui ob timorem vel pusillanimitatem ea differunt,

aut negligunt, rarissimi inveniuntur qui ea omnino recusent. Ex his ultimis neque unus pro quolibet milliario numerari potest.

Observantur can. 1203 et 1239 ac seqq. circa reprobationem cremationis cadaverum et circe funera. Non existit in hac dioecesi impia praxis cremationis cadaverum, adeo ut ne unus quidem casus acciderit. Inter eos qui catholici censentur, vix reperiuntur, etiam in oppidis minus religiosis, ut *Buñol*, qui funeribus mere civilibus se irreligiosis sepeliantur. Numerus eorum in singulis centenis est 0,10%.

Id non ex nimietate jurium stolae, sed ex odio aliquorum in religionem contingit.

87. Matrimonia mere civilia similiter rara sunt, ita ut neque proportionem 0,10% seu unicus pro quolibet milliario attingant; frequentiores vero sunt concubinatus, qui in 0,20%, seu duo pro singulis milliariis matrimoniorum numerari possunt. Divortia non excedunt 0,06%.

Vitia contra sanctitatem matrimonii in hac dioecesi, Deo favente, ^{37v} non irrepserunt.

Si quando occurrunt aliqui casus, pauci sunt ut non constituent praxim vel consuetudinem communem.

88. Quia catholici cum acatholicis mixti non sunt, matrimonia mixta non celebrantur. De cetero, parochi et sacerdotes curant de avertendis fidelibus a matrimoniis cum impiis hominibus et publicis peccatoribus.

89. Generatim juxta can. 1113 et 1372 parentes et qui locum parentum tenent in sinu familiae satisfaciunt gravissimae obligationi curandi proles educationem tum religiosam et moralem, tum physicam et civilem, atque ejus bono providendi. Tamen in magnis urbibus, ut *Valentia* et *Alcoy*, haec obligatio negligitur a familiis plurium opificum, et ab aliis infimae plebis.

90. De scholis: In omnibus publicis scholis, praesertim elementalibus, et in fere omnibus privatis, servatur praescriptum can. 1373 de institutione religiosa puerorum. Scholarum catholicarum numerus est 997 (et ex eis 146 sunt paroeciales): acatholicae, neutrae vel mixtae scholae non existunt nisi 17 in dioecesi. Clerus et fideles omni ope nituntur pueros ab his scholis avertere, juxta can. 1374.

91. Scholae publicae elementares sunt Status, ab eoque sustentantur, et omnes sunt confessionales. Parochi et rectores ecclesiarum eas frequenter visitant et curam habent ut magistri pueris institutionem religiosam tradant.

Praeter scholas publicas in hac civitate et in oppidis magnis, ^{38r} in quibus numerus illarum non sufficit necessitatibus fidelium, erectae sunt scholae paroeciales 146, ut supra dixi, quae sumptibus paroeciarum et fidelium oblationibus sustentantur.

Numerus puerorum qui frequentat scholas tum publicas, tum paroeciales, habita proportione pro centenis est 95%. Ceteri 5% scholas non adeunt.

Existunt insuper in dioecesi 141 collegia puellarum, quarum moderatrices et institutrices sunt sorores diversarum communitatum religiosarum, quae modo speciali christianae et piae institutioni puellarum, incumbunt.

Dolendum sane est quod in scholis mediis et superioribus, quae vulgo audiunt *Institutos generales y técnicos y Universidades Literarias*, neligatur aliquando institutio religiosa, vel etiam quod aliquis professor impius doctrinas heterodoxas suis discipulis tradat. Attamen pro educatione et institutione juventutis quae frequentat scholas medias et superiores sunt in dioecesi collegia sub regimine patrum Societatis Jesu, Scholarum Piarum, Franciscanorum et Maristarum, ubi juvenes qui studiis litterariis et scientificis sub illorum moderatione vacant, ampliorem et solidiorem institutionem religiosam ab illis accipiunt.

Insuper in oppidis et civitatibus praeservationi puerorum et puellarum cavetur pro viribus per diversa opera postscholaria, ut sunt Oratoria festiva, Congregationes Marianae, scholae catechistae pro juvenibus, etc.

92. De religiosis et piis laicorum assotiationibus: Adsunt in dioe- /^{38v} cesi tertii ordines saeculares, et confraternitates, inter quas illae Sanctissimi Sacramenti et Doctrinae Christianae in omnibus paroeciis, aliaeque Piae Uniones, pro omni genere personarum, potissimum vero pro juvenibus. Numerus assotiationum piarum est 1.689, quae inaequali proportione habentur in paroeciis pro earum diversitate: sunt paroeciae in quibus duae tantum vel tres assotiationes piae existunt, in aliis vero habentur octo vel decem. Quo fructu qualique animarum profectu evolvantur, luculentissime testatur et ostendit florens in dioecesi status generalis religionis, quae uberrimos fidei, pietatis, caritatis, bonorumque operum segetes splendide reportat.

93. Omnes praedictae assotiationes servent leges can. 690 de subjectione erga ordinarium, et can. 691 de administrationis modo servando, de rationibus ordinario reddendis, et de eleemosynis sine ejus licentia non colligendis.

94. Adsunt inter catholicos assotiationes illae, quae *sociales* vocantur, agricularum, operariorum et mulierum, in diversos fines caritatis et in mutuuum subsidium erectae. Syndicati agricolae mixti patronorum et operariorum, 223 cum 148.800 assotiatis; Syndicati puri operariorum, 83 cum 29.343 assotiatis; syndicati puri operariorum, 21 cum 4.125 assotiatis; syndicati feminei Federationis Beatae Mariae Virginis Matris Desertorum, 76 cum 15.630 assotiatis. Habentur propterea 406 assotiationes sociales cum 197.898 sociis. Magna beneficia moralia et materialia ex his assotiationibus derivantur.

Praeterea habentur 256 instituta, socialia et, benefica, de qui- /^{39r} bus sequentia sunt dicenda:

Asyla pro infantibus et instituta benefica transierunt in manus saecularium, si aliqua pausa excipiantur. Sunt amplissima, sicut et asyla pro senibus et in omnibus abunde providetur subsidio infirmorum et egentium cuiuscumque aetatis. Talia asyla et instituta suum habent cappellanum, spiritualibus ministeriis adiectum. Et cum praeterea infirmi et egentes ibi commorantes curae sororum, ad

diversas familias religiosas, et praesertim ad Puellas Caritatis pertinentium, sint commendati, bono spirituali omnium nec non et piaie et religiosae institutioni puerorum et puellarum recte et abunde est consultum.

Haec asyla frequenter visito, infirmorum et egenorum animum verbis paternis solor et erigo, et eleemosynas in illorum subsidium pro meis facultatibus largiri et erogare consuesco.

Sunt etiam tam in hac civitate quam in pluribus oppidis patronatus pro juvenibus, circuli pro juventute, laboratoria pro artificibus et alia pro puellis, quae directioni et moderationi ordinarii, et legibus ab Apostolica Sede latis, dociliter subsunt, et omnigena beneficia moralia et materialia manifestissime praestant.

95. Omni studio curatur ut omnes qui his associationibus, tum piis et religiosis, tum socialibus, adscripti sunt, in fidei doctrina instituantur, et christianam vitam constanter ducant.

96. Ephemerides et diaria ex professo obscoena et aperte irreligiosa in hac dioecesi non evulgantur, et alii edita vix diffunduntur. Non adsunt ephemerides et diaria modernistica, sed plura sunt liberalia, longe lateque dioecesim pervadentia, quae vel de religio-^{39v}ne et ejus ministris aliquando non recte loquuntur, vel ipsi religioni directo adversantur.

Non multis abhinc annis existebat in hac civitate typographia quae edebat cum magna profusione libros impiorum et acatholicorum. Hodie vero quamvis haec publicatio omnis generis librorum malorum jam cessaverit, nihilominus nonnulli perniciosi adhuc eduntur. Sunt praeterea varii bibliopolae, qui libros cuiuscumque generis sive catholicos sive impios vendunt.

Ad tantum malum coercendum vulgantur diaria et ephemerides catholicae, quae magnam habent diffusionem, et omni ope religionem et Ecclesiam defendunt et errores quoslibet refellunt; sunt typographiae et domus librariae opera moralia, catholica et pie solummodo imprimentes et vendentes; adsunt associationes variae pro diffusionem et propagationem bonorum librorum, ephemeridum, etc; associationes etiam habentur pro repressione pornographiae.

Quae quidem omnia, et efficaciter adhibentur, et magnos fructus moralitatis et religionis ubique seminant et referunt.

97. Adsunt duae tabernae massonicae cum aliquibus paucis addictis, qui exigua activitate et infelici exitu operam adversus religionem moliuntur.

Ad occurrendum huic malo, parochi aliique sacerdotes diversa media, data opportunitate et occasione, adhibere student.

98. Socialismi existunt in dioecesi 81 societates cum 52.000 membrorum, de quibus notandum est quod maxima eorum pars, licet in syndicatis socialistis sit inscripta, quia secus suam respectivam artem vel nullatenus vel difficulter ob exigentias ipsorum socialistarum exercere posset; nihilominus doctrinam, catholicam non ve-^{40r}ro socialistam, profitetur et tenet. Unde fit ut relative ad numerum harum societatum, parvi sane sint fructus ex eorum actione promanantes. In

extirpanda noxa a socialistis religioni illata, nedum clerici sed etiam diaria et ephemerides catholicae, nec non et associationes quae vocantur *sociales* strenue et indesinenter decertant.

99. Generatim in exercitio jurium politicorum et civilium, fideles catholici religionis bono et ecclesiae libertati pro viribus consulunt.

Caput XII. JUDICIUM SYNTHETICUM CIRCA DIOECESIS STATUM

100. Omnibus quae supra enumerata sunt, in universum complexis, syntheticum circa dioecesis statum iudicium Sacrae Congregationi subjiciens, finem huic relationi imponam.

1°. De statu materiali. a) Quoad personas. Datis tum magna extensione dioecesis, nempe, septuaginta kilometrorum ab oriente ad occidentem, et centum octoginta a meridie usque ad septentrionem, tum etiam multitudine incolarum circiter 1.300.000, tum denique fide et pietate eorumdem, et frequentia qua ad sacramenta suscipienda accedunt, numerus sacerdotum, scilicet 1.356, habetur relative insufficiens.

Huic necessitati occurrere conatus sum per imminutionem sacerdotum in civitate episcopali, in qua abundant, et per aptiorem utilioremque distributionem clericorum in oppidis dioecesis.

Insufficiens habetur numerus alumnorum in Seminario, scilicet 454. Quare, et non sine fructu, omnia media adhibui ad vocationes augendas in dioecesi. Sed quia formatio sacerdotum plures annos requirit, adhuc per longum tempus eorum relativa penuria durabit.

b) Quoad loca sacra. Generatim ecclesiae numero et capacitate abunde sufficiunt ad necessitates cultus divini, non sunt squalidae nec fatiscentes, et habentur decenter ornatae et apta suppellectili instructae. Attamen in nonnullis parvorum oppidorum reparationes magni momenti faciendae sunt, quae quidem curo difficultatibus cap. III n. 20 indicatis, Deo favente, fiunt, quin nunc spes melioris status nec major discrimina immineant.

Coemeteria adsunt in omnibus oppidis, et generatim sunt proportionata respectivis necessitatibus. Major eorum pars est propria ecclesiae, cetera pertinent capitula municipalia, sed omnia sunt catholica, et in omnibus parochi habent clavem, et libere exercent suum ministerium. Municipia ut adipiscantur proprietatem et administrationem coemeteriorum parata sunt ea aedificare et ampliare. Unde opus fuit studiose vigilare et aliquando paroecias pauperiores adjuvare opportunis subsidiis, ne sensim sine sensu loca sacra, humanis corporibus fidelium destinata, in manus vergant capitulorum municipalium ab iisque administrantur.

c) Quoad bona ecclesiastica. Dives certe non est ecclesia Valentina, sed habet ea quae necessaria sunt. Siquidem bona ab ecclesiis possessa, redditus ex publico aulario, fundationes, et oblationes ^{41r} fidelium, generatim sufficiunt ad

necessitates cultus divini ministrorum ejus. Aucta caritate annonae et ceterorum rerum, fideles etiam auxerunt suas largitiones, quare in hac re non majora discrimina imminet, sed potius spes melioris status affulget. Bona ecclesiastica juxta leges latas administrantur.

2°. De morali conditione dioecesis: Curia dioecesis apte est constituta. In Seminario optime efformantur et instituuntur clerici sub vigilanti cura rectoris, superiorum et professorum. Non minus pietati quam scientiae prospicitur, unde gratissimum mihi est significare ut etiam in posterum Seminarium et Universitas Pontificia plene et fructuose suo fini sint responsuri. Utinam, auctis redditibus, alumni pauperes magno numero ali et instrui gratuito possint!.

Generatim clerus valentinus est pius et devotus, honeste vivit, necessaria scientie pollet, et diversas obligationes sui status et officii recte adimplet, unde speciali bona fama gaudet inter clericos Hispaniae. In Domino confido fore ut hujus clericorum condiciones et qualitates non esse in deterius cessuras.

Capitulum metropolitanum recte et laudabiliter exercet munus suum et spectandum est ut in posterum id ipsum faciat.

Quod de capitulo metropolitano hoc etiam servata proportione dicendum est de tribus collegiatis et de viginti sex communitatibus beneficiariorum quae sunt in dioecesi. In talibus communitatibus aptius ordinavi ea quae spectant ad munus vicariorum cooperatorum, unde jure merito spectandum est ut uberiores salutis fructus in dies producant et referant.

^{/41v} Quia generatim vicarii foranei, parochi et vicarii paroeciales sunt apti et recte exercent suum officium, de ipsis omnibus spectandum est ut in posterum eodem modo se gerant. Sed speciatim de vicariis foraneis ob rationes supra cap. IX, n. 63 indicatae, confido ut munere sibi commisso efficacius in dies fungantur.

Religiosi utriusque sexus cum fidelium aedificatione generatim vivunt secundum regulas et constitutiones sibi ab Apostolica Sede datas, et non contemnendam opem conferunt in institutione religiosa fidelium; nec non et religiosi sacerdotes aestimabilia servitia praestant in celebratione missarum, administratione poenitentiae et distributione Sacrae Eucharistiae. Omnia quae ad religiosos, in posterum eodem modo permansura credo.

Status moralis populi christiani satis bonus est. Siquidem fides catholica a maxima fidelium parte alte retinetur, mores sunt boni et honesti habetur frequentia sacramentorum, observantia legis divinae et ecclesiasticae, florescit pietas domestica et privata, juventuti christiana institutio traditur, religio informat vitam publicam, et cultus publicus Deo solemniter exhibetur et tribuitur.

Certum quidem est quod in nonnullis paucis oppidis viget indifferentia religiosa, in magnis civitatibus irrepserunt protestantismi, spiritismi et theosophorum errores, habentur aliqua diaria et ephemerides plus minusve fidei et moribus impetentes, publica spectacula et cinematographa parum moralia, in dioecesi celebrantur perpauca matrimonia civilia et concubinatus, et exis- ^{/42r}

tunt 81 syndicata socialistarum et duae tabernae massonicae. Sed haec omnia ut supra suis locis indicatum est, non magnam diffusionem et incrementum acceperunt, immo vero error protestantismi, spiritismi et theosophorum non crevit, societates massonicae valde imminutae sunt, syndicata socialistica efficaciter coercentur ab institutionibus socialibus catholicis, ac tandem diariorum ac ephemeridum pravorum actioni, actione ephemeridum et diariorum catholicorum validissime obsistitur.

Ex quibus omnibus conjicere licet ut in futurum non majora mala sint pertimescenda, sed Dei omnipotentis beneficio, et perseveranter adhibitis opportunis mediis, decrescenda sit errorum et malorum diffusio, et res catholica in dies augenda.

Faxit Deus ad suam gloriam et animarum salutem, ut quae spes melioris status affulget, plenam confirmationem obtineat in factis!.

Valentiae Edetanorum in Hispania, 15 septembris 1922.

(*autógrafo*) (*cruz*) Henricus, Archiepiscopus
Valentinus (*rubrica*)

4) 1922, septiembre 23. Valencia.

Carta del cardenal Enrique Reig y Casanova al cardenal Secretario de la S. Congregación Consistorial, Gaetano de Lai, obispo de Sabina.

1 bifolio sin numerar; autógrafo del cardenal, escrita sólo la primera cara (268 x 212 mm). Latín.

Emme. ac Rvme. Domine

Exemptus hoc anno ab obligatione visitandi personaliter sacra Limina Apostolorum et Romanum Pontificem, quia juxta Decretum istius Sacrae Congregationis, datum die 8 martii 1920, Romam petii et interfui sollemniis canonizationis Beatorum Gabrielis a Virgine Perdolente, Margaritae Mariae Alacoque, et Joannae de Arc, eaque occasione memoratas visitationes perfeci, deest tantum nunc, ad satisfaciendum praescriptis canonis 340, Sacrae Congregationi Consistoriali exhibere relationem de statu dioecesis.

Quam ob rem adjunctam remitto, Sacraeque Congregationi reverenter subjicio relationem status dioecesis Valentinae, exaratam secundum formulam diei 4 nobembris 1918, in Actis Apostolicae Sedis promulgatam.

Velit Eminentia Tua impensos observantiae et venerationis meae sensus erga Te accipere, cui peculiari obsequio et existimatione sum et permaneo semper.

Valentiae, 23 septembris 1922.

Addictissimus et devotissimus
(*autógrafo*) (*cruz*) Henricus, Archiepiscopus
Valentinus (*rubrica*)

Emmo. ac Rvmo. Domino Cardinali Secretario S. C. Consistorialis.

BIBLIOGRAFÍA

- AMENGUAL I BATLE, J., “Vers una ambientació de la vida de l'església a Mallorca, a la implantació de la II República (1931-1932), a partir de la relació per a la visita ad limina del bisbe Josep Miralles Sbert (21 febrer, 1932)”, en *Aproximació a l'entorn de Mn. Antoni Agulló Valls (Sa Pobla 1885-1976). Xè Simposium d'Història Social de la Religió*, (Historia Vitae Magistra 7), Sa Pobla 2012.
- , “Vers uns plantejament de la reforma post-tridentina del clergat a Mallorca: les visites "ad limina" del bisbe Joan Vic i Manrique (1590-1594)”, *Comunicació. Revista del Centre d'Estudis Teològics de Mallorca* 125-126 (2011).
- , *Visitas ad limina de los obispos de Baleares: Mallorca, Menorca e Ibiza (1590-1939)*, Madrid-Porto 2019.
- BERZAL DE LA ROSA, E., “Religiosidad, estado moral de la diócesis y acción del régimen franquista, en las visitas ad limina vallisoletanas (1942-1967)”, *XX Siglos* XI/44 (2000).
- BILLANOVICH, L., “Le relations ad limina dei vescovi di Trento alla sede apostolica”, *Civis* 73 (2001).
- CAMUS IBACACHE, M., “La práctica de la Visita ad limina Apostolorum. Provincias eclesiásticas de Guatemala y de Santa Fe: 1600-1800”, *Hispania Sacra* LXX/142 (2018).
- CÁRCEL ORTÍ, M^a.M., “Relaciones de visitas "ad limina" de Valencia, Segorbe y Orihuela de 1909 y 1917”, *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* LXXIX (2003).
- CÁRCEL ORTÍ, M^a.M. (ed., estudio diplomático y demográfico, notas e índices), *Relaciones sobre el estado de las diócesis valencianas*, V. Cárcel Ortí (intr. general), Valencia 1989, (vol. I: Orihuela, vol. II: Valencia, vol. III: Segorbe).
- CÁRCEL ORTÍ, V., “Benedicto XV y los obispos españoles. Los nombramientos episcopales en España desde 1914 hasta 1922”, *Archivum Historiae Pontificiae* 30 (1992).
- , *Historia de la Iglesia en Valencia*, Valencia 1986.
- , *Historia de las tres diócesis valencianas. Valencia, Segorbe-Castellón, Orihuela-Alicante*, Valencia 2001.
- , “Iglesia y Estado durante la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930)”, *Revista Española de Derecho Canónico* 45 (1988).
- , “La visita "ad limina apostolorum Petri et Pauli". Notas históricas desde sus orígenes hasta 1975”, en *Questioni canoniche. Miscellanea in onore del professore P. Esteban Gómez, O.P.*, Milán 1984.
- , “Legislación vigente sobre la visita "ad limina". El decreto "Ad Romanam Ecclesiam" de 1975”, en *Questioni canoniche. Miscellanea in onore del professore P. Severino Alvarez Menéndez, O.P.*, Milán 1984.
- , “Los cardenales Reig y Benlloch”, en E. Callado Estela (coord.), *Valencianos en la Historia de la Iglesia*, Valencia 2005.
- , “Los últimos obispos de la Monarquía (1922-1931). Primera parte: Cuestiones generales y nombramientos conflictivos”, *Analecta Sacra Tarraconensia* 83 (2010).
- , “Nombramientos de obispos en España durante el pontificado de san Pío X (1903-1914)”, *Analecta Sacra Tarraconensia* 68 (1995).
- , *Obispos y sacerdotes valencianos de los siglos XIX y XX. Diccionario Histórico*, Valencia 2010.
- , “Reig Casanova, Enrique”, *Diccionario biográfico español*, XLIII, Madrid 2011-2014.
- CASANOVA HERRERO, E. (ed.), *El Cardenal Reig i Casanova (1859-1927), home d'acció pastoral i civica*, Valencia 2017.
- CASSESE, M., “Trieste multiétnica vista dai suoi vescovi. Da un'analisi delle relazioni ad limina (secoli XVI-XX)”, en G. Cuscito (ed.), *Itinerari tergestini. Storia, archeologia, turismo sostenibile*, Trieste 2011.
- D'ANGELO, G. – SORRENTINO, G., “La diocesi di Lettere nelle Relations ad Limina dei secoli XVII e XVIII”, en M. Cobalto (ed.), *Fonti documentarie amalfitane conservate negli archivi e biblioteche dell'Italia centro-meridionale: prospettive di studio e chiavi di lettura. Atti del Convegno di Studi in Memoria di Catello Salvati (1920-2000)*, Amalfi, 24-26 ottobre 2002, Amalfi 2007.
- DIONISIO VIVAS, M.A., “El cardenal Reig, impulsor del movimiento católico”, *Toletana* 30 (2014).

- El Cardenal Reig i Casanova i Agullent*, Agullent 1993.
- FERNÁNDEZ COLLADO, Á., “La Diócesis de Toledo al inicio del siglo XX: El informe de visita ad limina del cardenal Guisasaola”, *Toletana. Cuestiones de Teología e Historia* 4 (2001).
- , *Los Arzobispos de Toledo en la Edad Moderna y Contemporánea. Episcopologio Toledano*, Toledo 2017.
- , *Los “informes de visita ad limina” de los Arzobispos de Toledo, 1603-1917*, Toledo 2015.
- GABRIELI, E., “La visita ad limina e il fondo delle visite dell’Archivio Storico Diocesano di Cosenza”, *Fides Quaerens* 3 (2012).
- GARCÍA OLMO, M.A. – IRIGOYEN LÓPEZ, A. – GARCÍA HOURCADE, J.J., “La Diócesis de Cartagena tras la Guerra de la Independencia: visita “ad limina” del obispo J. Ximénez (1818)”, en *Iglesia y religiosidad en España. Historia y archivos, Actas de las V Jornadas de Castilla-La Mancha sobre investigación en archivos, celebradas en Guadalajara del 8 al 11 de mayo de 2001*, I, Guadalajara 2002.
- , “La provincia de Albacete en las visitas “ad limina” de la diócesis de Cartagena en la primera mitad del siglo XIX”, *Al-Basit. Revista de Estudios Albacetenses* 46 (2002).
- , “Noticias sobre la religiosidad popular en las “relaciones ad limina” de la Diócesis de Cartagena (ss. XVI-XVIII)”, *Memoria Ecclesiae* XX (2002).
- GARCÍA SÁNCHEZ, J., “La diócesis civitatense, hace un siglo: año 1922. Manuel María Vidal y Bullón, obispo-administrador apostólico. Una “relatio” con la recepción del Derecho canónico”, *Revista Española de Derecho Canónico* 76 (2019).
- GORRICO MORENO, J., “La Diócesis de Pamplona en 1932. Relación del obispo Muniz en su visita ad Limina”, *Príncipe de Viana* LXV/231 (2004) 53-86.
- Guía Eclesiástica de la diócesis de Valencia 1921 y 1922*, Valencia 1922.
- HERNÁNDEZ FIGUEIREDO, J.R., “Las “relaciones ad limina” de los arzobispos compostelanos (1589-1932). Una fuente vaticana para la historia de la Iglesia en Galicia”, *Anthologica Annua* 64 (2017).
- , *Las “relaciones ad limina” de los obispos aurienses (1591-1932). Una fuente vaticana para la historia de la Iglesia gallega*, (Subsidia 37), Roma 2018.
- IRIGOYEN LÓPEZ, A., “Iglesia y sociedad en los primeros años del siglo XVIII según el obispo Belluga: Las relaciones “ad limina” de la diócesis de Cartagena (1705-1717)”, en E. Serrano Martín (coord.), *Felipe V y su tiempo: Congreso Internacional*, I, Zaragoza 2004.
- IRIGOYEN LÓPEZ, A. – GARCÍA HOURCADE, J.J., “Las visitas “ad limina” de la diócesis (1589-1901): testimonios sobre la ciudad de Cartagena”, *Cartagena Histórica* 7 (2004).
- , “Los hospitales de la Diócesis de Cartagena en la documentación vaticana (visitas “ad limina” ss. XVI-XIX)”, *Murgetana* 104 (2001).
- KOPIEC, J., “Zaslugi Piastów dla Kosciola na Slasku w relacjach ad limina”, en A. Barciak (ed.), *Piastowie slascy w kulturze i europejskich dziejach*, Katowice 2007.
- LAZCANO GONZÁLEZ, R., “Información de las visitas “ad limina” del arzobispo de Tarragona, Francisco Armañá-Font (1785-1803)”, *Archivo Agustiniiano* XCVI/214 (2012).
- , “Informes de las visitas “ad limina” de Rafael Lasala, OSA (1716-1792), obispo de Solsona”, *Archivo Agustiniiano* XCVIII/216 (2014).
- , “Las visitas “ad limina” de Francisco de Olaso Hipenza, OSA, obispo de Lérida”, *Archivo Agustiniiano* XCVII/215 (2013).
- LEBLANC, J., *D’Agagianian à Wyszynski. Dictionnaire biographique des cardinaux de la première moitié du XXe siècle, 1903-1958*, Ottawa 2017.
- MARÍKOVÁ, M., “Ad limina apostolorum: (Motivation, Vorbereitung und Verlauf frommer Reisen aus Böhmen nach Rom im 17. Jh.)”, en *Roma - Praga. Praha - Rim. Omaggio a Zdenka Hledíková*, Praga 2009.
- MARTÍNEZ ROJAS, F.J. – MEDINA RINCÓN, E., “Las visitas Ad Limina de los siglos XVI y XVII”, en M^a.A. Moreno Moreno (coord.), *Estudios de Humanismo español. Baeza en los siglos XVI-XVII*, Baeza 2007.
- MELI, D., “Tre relazioni “ad Limina” sul Patriarcato Latino di Gerusalemme (1877, 1893, 1913)”, *Chiesa e Storia* VIII (2018).

- MIGUEL MORA, C. de, "Salud y asistencia social en el arzobispado de Granada a finales del s. XVI: un registro de hospitales en la relatio ad limina de 1595", *Ágora. Estudios clásicos em debate* XIV/1 (2012).
- MOLINER I PRADA, A., "La secularización en Cataluña en los informes episcopales (1800-1867)", *Hispania Sacra* LXX/141 (2018).
- "Necrología del Cardenal Reig", en *Almanaque de Las Provincias para 1928*, Valencia 1928, 193-200.
- NEIVA SOARES, A.F.S., *Relatorios das visitas ad limina da arquidiocese di Braga (1585-1910)*, Braga 2015.
- OLMOS CANALDA, E., *Los preladados valentinos*, Valencia 1949.
- PÉREZ LÓPEZ, S.L., *La diócesis de Mondoñedo vista por sus obispos. Informes de las Visitas "Ad Limina" (1508-1930)*, Santiago de Compostela 2019.
- PETRÁČEK, T., "Hradectí biskupové a jejich katedrála Svatého Ducha v relacích ad limina v letech 1675-1923", en *Chrám Svatého Ducha a královna Eliška Rejčka v Hradci Králové 1308-2008. Historická tradice v dejínách mesta. Od chrámu ke katedrále. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 15. a 16. října 2008 v Hradci Králové*, Ústí nad Orlicí 2009.
- RICO ARRASTIA, M.I., "El control de la diócesis de Pamplona desde Roma: el ejemplo de las visitas del obispo Pedro Cirilo Uriz y Labayru", *Príncipe de Viana* 262 (2015).
- , "'Iter' procedimental de la visita ad limina. El ejemplo de la diócesis de Pamplona", *Iura Vasconiae* XX/9 (2012).
- RICO ARRASTIA, M.I., *La Diócesis de Pamplona en 1734, a través de la visita "ad limina" del obispo Melchor Ángel Gutiérrez Vallejo*, Pamplona 2010.
- , M.I., *Las visitas ad limina de la diócesis de Pamplona (1585-1909). Documentos*, (Textos Jurídicos de Vasconia. Navarra 3), Donostia-San Sebastián 2015.
- TABANELLI, M., "Unica, alta et oblonga nave ad modum crucis extracta: nuovi dati sulla cattedrale normanna di Lipari dalle visite ad limina Apostolorum dell'Archivio Segreto Vaticano", en M. Nicolaci, M. Piccioni y L. Ricardi (ed.), *In corso d'opera. Ricerche dei dottorandi in Storia dell'Arte della Sapienza*, II, Roma 2015-2019.

